

Ekonomi Forumu

**Basel II ve KOBİ'ler
Üzerindeki Etkileri**

© FES - Derneği İstanbul

Ofset Hazırlık : Çözüm Reklam (0216) 315 60 52

Baskı ve cilt : Ege Basım (0216) 472 8401

Türkiye

İstanbul, Aralık 2006

TOPLANTIYA KATILANLAR

- Prof. Dr. Güler ARAS** : Yıldız Teknik Üniversitesi, S.B.E.,(Tebliğ Sahibi)
Levent İLTER : TUGİAD ve Türk Ekonomi Bankası A.Ş.
Yasemin AKBIYIK : TESK
Serkan ÇAKIR : TOBB
Şenay EROL : AD Yazılım Danışmanlık ve Ticaret A.Ş.
Arzu KARAMAN : Yıldız Teknik Üniversitesi, İ.İ.B.F.
Stüleyman KARADAĞ : TOSYÖV
Akın MURAT : Türkiye Halk Bankası A.Ş.
Dr. Sadiye OKTAY : Yıldız Teknik Üniversitesi, İ.İ.B.F.
Namık ÖNDER : Kredi Garanti Fonu İşletme ve Araştırma A.Ş.
Doç.Dr.Fusun TATLIDİL: Ankara Üniversitesi, Ziraat Fakültesi
Ali Kamil UZUN : Deloitte Touche Tohmatsu (Oturum Başkanı)
Cem OKAT : T.C. Ziraat Bankası A.Ş.
Prof.Dr.İsmail DUYMAZ : Friedrich-Ebert-Stiftung Derneği;Y.T.Ü.-İ.İ.B.F.

- Toplantı Yeri ve Tarihi** : İstanbul, 24.12.2005
Divan Oteli
Toplantı Raporunu Hazırlayan : Öğr. Gör. Dr. Sadiye OKTAY
Yıldız Teknik Üniversitesi İ.İ.B.F.
Toplantıyı Hazırlayanlar : Prof. Dr. İsmail DUYMAZ
Friedrich-Ebert-Stiftung Derneği
&
Prof. Dr. Güler ARAS
Yıldız Teknik Üniversitesi S.B.E.

**BASEL II SERMAYE YETERLİLİĞİ
DÜZENLEMELERİNİN
KOBİ'LER ÜZERİNE ETKİLERİ**

**Prof. Dr. Güler ARAS
Yıldız Teknik Üniversitesi**

İÇİNDEKİLER

I. GİRİŞ

II. BASEL SERMAYE YETERLİLİĞİ UZLAŞISI

- 2.1. Basel Komitesi ve Uluslararası Standartlarının Oluşumu
- 2.2. Basel I Düzenlemeleri ve Basel II' ye Duyulan İhtiyaç
- 2.3. Türkiye'de Basel II Teknik Hazırlık Süreci

III. BASEL II UYGULAMASININ TEMELLERİ

- 3.1. Birinci Yapısal Blok: Minimum Sermaye Yeterliliği
- 3.2. İkinci Yapısal Blok: Sermaye Yeterliliğinin Denetimi
- 3.3. Üçüncü Yapısal Blok: Piyasa Disiplini

IV. KOBİ'LERİN EKONOMİK ÖNEMİ VE BANKALARLA KREDİ İLİŞKİLERİ

V. BASEL II'NİN KOBİLERE ETKİLERİ

- 5.1. Basel II Standart Yaklaşımında KOBİ'ler
- 5.2. Basel II İçsel Derecelendirme Yaklaşımında KOBİ'ler

VI. BASEL II SONRASI KOBİ'LERDEN BEKLENENLER

VII. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

KAYNAKÇA

BASEL II SERMAYE YETERLİLİĞİ DÜZENLEMELERİNİN KOBİ'LER ÜZERİNE ETKİLERİ

Prof. Dr. Güler ARAS

1.Giriş

Son yıllarda finansal piyasalarda birbiri ardına ve etkisi uzun süren önemli krizler yaşanmıştır. Üstelik son dönemde yaşanan krizlerin globalleşme sürecinin bir sonucu olarak, bulaşma etkisi (contagion effect) ile dünya piyasalarına da kolayca yayılabildiği görülmüştür. Bu durum krizlerin sadece ülkelerin kendilerinin değil, dünya piyasalarının da bir sorunu haline gelmesine neden olmuştur. Böyle durumlarda alınan en temel önlem, gözetim ve denetim sisteminin etkinleştirilmesi ve uluslararası belirlenmiş standartların oluşturularak uygulanmasının sağlanmasıdır.

Finansal piyasalarda yaşanan krizler sonrasında yapılan çalışmalar büyük ölçüde krizlerin risk yönetimindeki yetersizliklerden kaynaklandığını, sistemde bu alandaki düzenlemelerin yetersizliğinin sorunu daha da derinleştirdiğini ortaya koymuştur. Bu durum risk yönetimi konusunda uluslararası standartların belirlenmesini ve denetim mekanizmasının etkinliğinin artırılmasını gerektirmiştir. Bu amaçla önce Basel I, ardından da bunun yetersizliklerini ortadan kaldırmak üzere daha üst standartlar getiren Basel II uygulamaları ortaya konulmuştur. 2008 yılı başında Türkiye'nin de uygulamayı taahhüt ettiği bu kurallar bütünü bankacılık sisteminin ve işletmelerin bu sürece süratle hazırlanmasını zorunlu hale getirmiştir. Bu gelişmeden en çok etkilenmesi beklenen bankacılık kesimi ile birlikte, reel sektör işletmeleri ve özellikle de Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmelerdir (KOBİ). Ancak, Türkiye'de çok kısa bir zamana kadar KOBİ tanımı konusunda dahi önemli bir belirsizlik söz konusu iken,

bu işletmelerin kısa bir zaman sonra uluslararası standartlar çerçevesinde kredi koşullarına tabi olma zorunlulukları, ilk etapta büyük bir endişe ile karşılanan önemli bir değişimdir. Bu çekince ya da endişe aslında yersiz değildir. Bugüne kadar belirli standartlara göre faaliyet göstermek konusunda herhangi bir kurala tabi olmayan, önemli bir kısmı kayıt dışı faaliyet gösteren, kurumsallaşmak konusunda henüz fazla mesafe alamamış, risk yönetimi, hatta firma yönetimi konusunda bilimsel metod ve tekniklere pek de aşina olmayan KOBİ'ler bir anda önemli ve kaçınamayacakları bir dönüşüm süreci ile karşılaşmışlardır. Gerek bankacılık sistemi, gerekse fon ihtiyacı içinde olan reel sektör işletmelerinin, özellikle de KOBİ ölçeğindeki işletmelerin bu gelişmeden önemli ölçüde etkilenmesi kaçınılmazdır.

Bu çalışmada, Basel II ile getirilen önemli dönüşümün etki alanları tartışılmakta, özellikle KOBİ'lerin bu değişimden ne şekilde etkilenecekleri konu edilmektedir. Bu amaçla, çalışmada öncelikle Basel I ve Basel II sermaye yeterliliği uzlaşısının oluşum süreci üzerinde durulmuş ve Basel II ile getirilen yeni uygulamalar ortaya konulmuştur. Ardından, KOBİ'lerin bu süreçten ne şekilde etkileneceği ve uygulama sürecine kadar hazırlık aşamasında neler yapılması gerektiği ele alınmıştır. Çalışmada ayrıca bu konuda nihai değerlendirmeler yapılarak öneriler getirilmeye çalışılmıştır.

2. Basel Sermaye Yeterliliği Uzlaşısı

2.1. Basel Komitesi ve Uluslararası Standartlarının Oluşumu

Uluslararası Ödemeler Bankası BIS (Bank for International Settlements) ülkelerin merkez bankalarının oluşturdukları uluslararası bir kuruluştur. Bankaların uluslararası ortak standartlarda daha güvenli bir şekilde çalışmasını sağlamak üzere, 1974 yılında BIS bünyesinde gelişmiş ülkelerin merkez bankaları ve banka denetim otoritelerinin katılımıyla “Basel Bankacılık Denetim Komitesi” (Basel Committee on Banking Supervision) oluşturulmuştur. Komite, üye ülkeler arasında denetim konularında işbirliğine olanak sağlayacak bir forum oluşturarak, uluslararası bir denetim sisteminin geliştirilmesi ve bankacılık denetim kalitesinin artırılmasını amaçlamaktadır.

Komite, üye ülkelerin denetleme teknikleri ve çalışmalarını ayrıntılı bir şekilde belirlemekten çok, ortak ve standart yaklaşımlar saptayarak, belirli bir vizyonu dünyaya yayabilmek amacı taşımaktadır. Bu çerçevede, Komitenin önemli hedeflerinden birisi de uluslararası denetim sistemindeki boşlukları doldurmaktır. Bu hedef kapsamında iki önemli prensip belirlenmiştir. Birinci prensip, hiçbir bankacılık kuruluşunun denetlemeden kaçmaması gerektiği, ikinci prensip ise, yapılan denetlemelerin yeterliliğidir. Bu amaçla, 1975 yılından beri çok sayıda çalışma yayınlamıştır. Son yıllarda komite çalışmalarının önemli bölümünü sermaye yeterliliğine ilişkin düzenlemeler oluşturmaktadır¹.

2.2. Basel I Düzenlemeleri ve Basel II’ ye Duyulan İhtiyaç

Komite’nin 1988’de yayınladığı “Sermaye Uzlaşısı Basel I Standartları” ile, bankaların krizlere ve finansal kırılganlığa karşı dayanıklılığını artırmak üzere ve finansal istikrarı sağlamak amacıyla

¹ BIS Yayınları, (2000), History of the Basel Committee and Its Membership, February.

uymaları gereken temel kriterler belirlenmiştir. Bu düzenleme ile bankaların sermaye yeterliliği konusunda uluslararası bir standart getirilmiştir. Uluslararası alanda faaliyet gösteren büyük bankaların uygulamaları gereken “Sermaye Tabanı/Risk Ağırlıklı Aktifler Oranı”na bir alt sınır getirmiştir (Şekil 1).

Sermaye yeterlilik rasyosu (%8) olarak belirlenen bu uygulama, başlangıçta sadece bu bankalar tarafından mali yapılarının gücünü gösteren bir araç olarak uygulanmış ve bankaların sermaye yapılarının sağlamlaştırılması konusunda pek çok ülkede uygulanan önemli bir itici kuvvet olmuştur.

Şekil 1. Basel I Sermaye Yeterliliği Hesaplaması

$$\frac{\text{Toplam Sermaye}}{\text{Kredi Riski} + \text{Piyasa Riski}} = \text{Banka Sermaye Katsayısı (Minimum \%8)}$$

Bununla birlikte, komitenin esas hedefi, bankaların maruz kaldıkları riskleri daha doğru bir biçimde yansıtan esnek bir uygulama alanı oluşturmaktadır. Sağlıklı ve istikrarlı bir finansal sistemi sürdürülebilir kılmak sadece asgari sermaye yeterliliğinin sağlanması ile olanaklı değildir. Bunun için, etkin bir denetim ve gözetim sistemi oluşturulup uygulanması ve piyasa disiplininin etkinliğinin artırılmasının sağlanması da gereklidir. Özellikle 90’larda sermaye yeterliliğine sahip olan bankaların dahi iflas etmiş olması bu konuda daha farklı yaklaşımların gerekliliğini ortaya koymuştur.

Öte yandan, Basel I’in yeterliliğinin sorgulanmasına neden olan aynı zamanda mali piyasalardaki hızlı değişim sürecidir. Son yıllarda mali piyasaların hızla gelişmesi, işlemlerin çeşitlenmesi ve karmaşıklaşması, art arda karşılaşılan finansal krizler sonucu, Basel I kriterleri yetersiz kalmıştır. Bunun sonucu olarak, Haziran 2004 yılında yapılan sayısal etki çalışması ile nihai hale getirilen, büyük ve

köklü değişikleri içeren Yeni Sermaye Uzlaşısı Basel II standartları geliştirilmiştir. Risk odaklı sermaye yeterliliği temeline dayanan, başka bir ifade ile bankaların maruz kaldıkları riske karşı tahsis edecekleri sermayenin riske göre ayarlanmasını ve etkin bir risk yönetimini hedefleyen Basel II uygulaması henüz başlamamış olmakla birlikte geçiş sürecinde gerekli hazırlıklar sürdürölmektedir.

2.3. Türkiye’de Basel II Teknik Hazırlık Süreci

Basel II’nin 2007 yılı itibariyle Avrupa Birliği (AB) ölkelerinde, 2008’de ise Türkiye’de uygulanmaya başlaması planlanmaktadır. Basel II uygulamasının başlaması ile karşılaşılabacak yeni durum bazı yararları beraberinde getirmekle birlikte, önemli dezavantajları ve zorlukları da içermektedir. Bu durum ilgili kesimlerin ciddi bir hazırlık sürecine girmesine neden olmuştur. Düzenleyici kurumlar ile birlikte bankalar bu süreçte rol alan ana aktörler olarak hem kendi işleyişlerinin yeniden yapılandırılması, hem de işletmelerin bilinçlendirilmesi aşamasında önemli görevler üstlenmektedir.

2002 yılından bu yana Türkiye’deki bankacılık düzenleyici kurumları Basel II’ye yönelik hazırlık faaliyetlerini devam ettirmektedir. Basel II ile getirilen hususlara ilişkin altyapı unsurlarının (risk yönetimi sistemleri, kurumsal yönetim sistemleri, muhasebe bilgi sistemleri vb.) uluslararası gelişmeler doğrultusunda Türk bankacılık sisteminde de oluşturulmasının sektörün faaliyetlerini ve rekabet edebilirliğini olumlu olarak etkileyeceği değerlendirilmektedir². Türkiye, Basel II uygulamalarının ve bununla getirilen hükümlerin bankacılık sistemi üzerine etkilerinin analiz edilmesi amacıyla Basel Komitesi tarafından gerçekleştirilen “3. Sayısal Etki Çalışması”na altı banka ile katılmıştır. Aynı zamanda Temmuz 2003’de 23 bankanın katılımı ile yerel sayısal etki çalışması

²BDDK (2004), Basel II Sayısal Etki Çalışması (QIS-TR) Değerlendirme Raporu

yapılarak, gelecekte söz konusu olacak uygulamalar için bilgi kaynağı oluşturulmuş ve analiz çalışmaları yapılmıştır.

Hazırlık sürecinin bir diğer aşaması ise, ilgili kurumların bir araya gelerek koordineli bir şekilde bu sürecinin yürütülmesidir. Bu amaçla, BDDK, Hazine Müsteşarlığı, TCMB, SPK, TBB ve çeşitli banka yetkililerinin katılımı ile Basel II Koordinasyon Komitesi, bunun bir bağlantısı olarak da sadece BDDK bünyesinde bulunan ilgili birimlerin katılımı ile Basel II Proje Komitesi oluşturulmuştur. İlgili komiteler geçiş sürecine kadar sistemi ve bu uygulamadan etkilenecek birimleri hazırlamak için gerekli olan yol haritasının ne olması gerektiğini ve ne şekilde uygulanacağını belirlemeyi hedeflemektedir.

3. Basel II Uygulamasının Temelleri

Basel II, risk odaklı sermaye yönetimi ve risk odaklı kredi fiyatlamasını yani, etkin risk yönetimini temel almaktadır. Risk odaklı kredi fiyatlaması bankalarla kredi ilişkisi içinde olan bütün işletmeleri, özellikle KOBİ'leri etkileyecek bir uygulamadır. Bu yeni yaklaşımla birlikte, kredi talepleri kredi riskine göre değerlendirilmektedir. Kredi riski ise, firmanın finansal verileri yanında firma faaliyetleri ve yönetimini de içeren bütün göstergelerin bir arada değerlendirilmesi sonucu tespit edilen “firma derecelendirme notu” ile belirlenmektedir. Öte yandan banka açısından yüklenilen risk de ise; tahsis edilen kredinin teminatı, vadesi, para birimi vb. gibi faktörler belirleyici olmaktadır. Basel II, kredi işleminin kendisinden kaynaklanan riski ve kredi kullanan firmanın riskini bir arada değerlemektedir. Bu değerlendirme sonrasında riske göre kredi fiyatlaması yapılmakta, diğer bir ifade ile firma riski ve kredi riski doğrudan kredinin fiyatına yansıtılmaktadır.

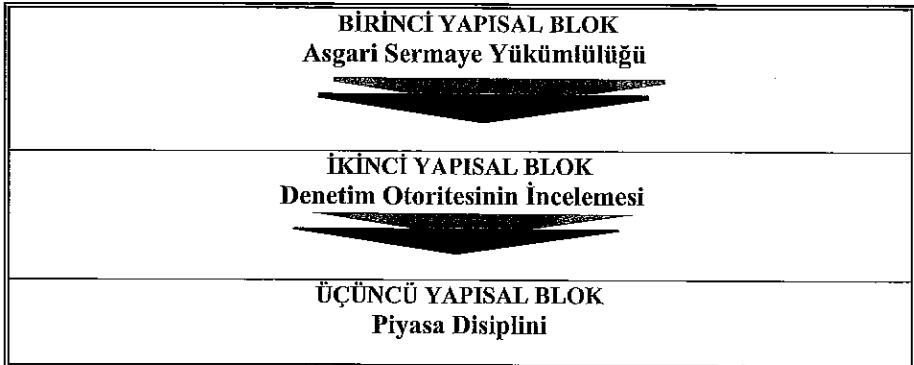
Öte yandan bankanın kredi verdiği firmanın riskinin yüksek olması kendisinin maruz kaldığı riski arttıracaktır. Böyle bir durumda *banka maruz kaldığı kredi riski arttıkça riske göre daha fazla sermaye bulundurmaya zorunluluğundadır*. Bu kaybını da *kredi fiyatına*

yansıtarak kendisini koruyacaktır. Sonuçta kredilendirmeden kaynaklanan firma ve kredi riski maliyetin temel faktörü olarak kredi kararında da belirleyici olacaktır. Basel II uygulaması ile birlikte, kredilendirmede subjektif değerlendirmelerden çok, objektif faktörlere dayanan kriterlerin benimsenmesi sonucu, kredi sınıflandırma sistemleri ve kredi risk ölçümünün çok daha homojen bir yapıya kavuşmasının sağlanması beklenmektedir. Yeni düzenleme bankalara, hem kredi riski hem de operasyonel risk için çok daha geniş bir risk ölçme ve yönetme esnekliği vermektedir. Böylece daha geniş bir kapsamda sermayenin mevcut riske uyumlu hale getirilmesi ile bankacılık sisteminin daha güvenilir ve daha verimli bir yapıya kavuşması beklenmektedir.

Basel II, üç “yapısal blok” üzerine kurulu bir düzenlemedir (Şekil 2);

- **Birinci yapısal blok**, nicel değerlendirme yapılmasına olanak vermekte ve riske daha duyarlı asgari sermaye şartlarının ortaya koymaktadır.
- **İkinci yapısal blok**, niteliksel değerlendirmenin yer aldığı denetim otoritesinin incelenmesi sürecini içermektedir.
- **Üçüncü yapısal blok**, kamuya açıklama yapma yoluyla “piyasa disiplininin” sağlanmasına ilişkin bölümdür.

Şekil 2. Yapısal Bloklar

Basel II'nin, Basel I' e göre bir dizi yenilik getirmesine rağmen, Basel Temel İlkelerinden tamamen farklı bir oluşum olmadığını belirtmek gerekir.

3.1. Birinci Yapısal Blok: Minimum Sermaye Yeterliliği

Birinci yapısal blokda sermaye yeterliliği tanımlanmış ve sermaye yeterlilik rasyosunun hesaplanması yer almıştır. Yeni düzenlemede mevcut sermaye tanımı ve asgari sermaye yeterlilik oranının minimum yüzde 8 olması koşulu aynı kalmıştır. Yeni uygulamada risk ağırlıklı kalemler değişmiş, rasyonun hesaplanmasında formülün paydasına kredi riski ve piyasa riskinin yanı sıra operasyonel (faaliyet) risk eklenmiştir (Şekil 2). Öte yandan piyasa riskinin hesaplanma mantığı aynı kalırken (Standart yaklaşım ve riske maruz değer (VaR) yaklaşımı), kredi riskinin hesaplanmasına ilişkin bazı değişiklikler getirilerek daha detaylı tanımlanmıştır.

Şekil 3. Basel-II Sermaye Yeterliliği Rasyosu

$$\frac{\text{Toplam Sermaye}}{\text{Risk Ağırlıklı Aktifler}} = \text{Banka Sermaye Katsayısı (minimum \%8)}$$

▼

Piyasa Riski (Kısmen değişti)
Kredi Riski (Büyük Ölçüde Değişti)
Operasyonel Risk (Yeni Eklendi)

Risk Ölçümünde Yaklaşımlar:

Basel II'de, kredi riskinin hesaplanması için; Standart Yaklaşım (Standardized Approach SA), Basitleştirilmiş Standart Yaklaşım (SSA) ve İçsel Derecelendirme Yaklaşımları (IRB) olmak üzere üç farklı sistem önerilmektedir;

Tablo 1. Basel Komitesinin Önerdiği Risk Ölçüm Yaklaşımları

Risk Ölçüm Yöntemleri			
Kredi Riski	Standart Yaklaşım (Standardized Approach)	İçsel Derecelendirme Yaklaşımı (Internal Ratings Based Approach-IRB)	
		Temel Yaklaşım	Gelişmiş Yaklaşım
Piyasa Riski	Standart Yaklaşım (Standardized Approach)	İçsel Modeller Yaklaşımı (Internal Models Approach)	
Faaliyet Riski (Operasyonel Risk)	Temel Gösterge Yaklaşımı (Basic Indicator Approach)	Standart Yaklaşım (Standardized Approach)	İçsel Ölçüm Yaklaşımı (Internal Measurement Approach)

Kaynak: BIS

i.Standart Yaklaşım ve Basitleştirilmiş Standart Yaklaşım

Standart yaklaşımda, dışsal derecelendirme kuruluşlarının (S&P, Moodys Fitch vb.) ülkelere bankalara ve firmalara verdiği ratingler kullanılmaktadır.

Basitleştirilmiş standart yaklaşımda, standart yaklaşımdan farklı olarak, risk ağırlıklarını belirlenmesinde ihracat kredi kuruluşları tarafından verilen notlar kullanılmaktadır. Bu yöntemde aynı zamanda şirketlere verilen borçların tamamı yüzde 100 risk ağırlığına tabi tutulmakta, kredi türevleri “risk azaltıcı araçlar” olarak risk yönetiminde değerlendirilememektedir (Tablo 2). Ayrıca bankalardan alacaklar için sadece bir numaralı opsiyona izin verilmekte ve risk ağırlığı yüzde 0’dan yüzde 150’ye kadar değişmektedir.

Basel II ile getirilen önemli değişikliklerden birisi de OECD ülkeleri için uygulanan “klüp kuralı”nın artık uygulanmayacak olmasıdır. Bilindiği gibi kulüp kuralının uygulamasının sona ermesi ile, OECD üyesi olarak 0 risk ağırlığına sahip olan düşük kredi derecesine sahip gelişmekte olan ülke ve bankalardan alacakların risk ağırlığı %100’e kadar çıkabilecektir. OECD üyesi olmayan ve %100 risk grubunda kabul edilen bazı ülkelerin risk ağırlığı ise aldıkları dereceye göre çok daha düşük olabilecektir.

Tablo 2. Standart Yaklaşımda Kullanılan Risk Ağırlıkları

VARLIKLAR	Opsiyonlar	AAA/AA-	A+/A-	BBB+/BBB-	BB+/B-	VB-‘nin Altı	Derecesi Olmayan
Hazine/Merkez Bankalarına Verilen Krediler	ECAI Notuna Göre	% 0	%20	%50	%100	%150	%100
Diger Kamu Kurum ve Kuruluşlarına Verilen Krediler	Hazine Benzeri	% 0	%20	%50	%100	%150	%100
	Opsiyon-1	%20	%50	%100	%100	%150	%100
	Opsiyon-2	%20	%50	%50	%100	%150	%20
Bankalara Verilen Krediler	Opsiyon-1	%20	%50	%100	%100	%150	%100
	Opsiyon-2	%20	%50	%50	%100	%150	%50
	Ops.2 (Kısa Vade)	%20	%20	%20	%50	%150	%20
VARLIKLAR		AAA/AA-	A+/A-	BBB+/BBB-	B-‘nin Altı		Derecesi Olmayan
Şirketlere Verilen Krediler		%20	%50	%100	%150		%100
VARLIKLAR	Risk Ağırlıkları						
Perakende Krediler	%75						
İkamet Amaçlı Gayrimenkul Kredileri	%35						
Takipteki Alacaklar	Belli Koşullara göre %50, %100 veya %150						

Kaynak BDDK (2004), Basel II Sayısal Etki Çalışması (QIS-TR) Değerlendirme Raporu

ii. İçsel Derecelendirme Yaklaşımları (IRB)

Bu yaklaşım bankalara kendi derecelendirme yöntemlerini kullanma olanağı vermekte ve bankalar firmalara verdikleri krediler için kendi ratinglerini kullanmaktadırlar. Bu nedenle bu yaklaşımın bankaların kendi risk yönetim yöntemlerini geliştirmeye teşvik etmesi ve daha geniş bir hareket alanı sağlaması beklenmektedir. Bankalara verilen bu hareket serbestisi aynı zamanda önemli bir sorumluluğu da beraberinde getirmektedir. Bu da resmi otoriteler tarafından da kabul edilme zorunluluğu bulunan içsel derecelendirme yöntemlerini geliştirme gereğidir.

İçsel derecelendirme yaklaşımında temel nokta yöntemin bankanın tüm riskli aktiflerine ve iş alanlarına uygulanmasını gerektirmesidir.

Basel II ile *piyasa riskinin* hesaplanmasında Basel II'den önce olduğu gibi Standart yaklaşım ve riske maruz değer (VaR) yaklaşımı kullanılacaktır. Öte yandan, Basel I'den farklı olarak komite, Basel II'de operasyonel risk ve piyasa riskini ayrı birer disiplin olarak ele almıştır. Bu doğrultuda, bilgisayar sistemlerinin çökmesi, dokümantasyon zayıflıkları gibi operasyonel riskleri de içine alan daha hassas bir risk ölçümü yapılabilmesi risk profilinin daha iyi belirlenmesini amaçlamaktadır. Operasyonel risk, sermaye yeterliliğinin ölçümünde yeni eklenen bir ölçüt olarak; Temel Gösterge Yaklaşımı, Standart Yaklaşım ve İçsel Ölçüm Yaklaşımı ile ölçülebilmektedir.

3.2. İkinci Yapısal Blok: Sermaye Yeterliliğinin Denetimi

İkinci yapısal blok denetim otoritesinin bankanın risk yönetim yaklaşımını inceleme sürecini içermektedir. Bankanın sermaye yeterliliğinin değerlendirmesi, asgari sermaye sınırının gerektiğinde yukarı çekilmesi, riskin artması durumunda sermaye sınırı dışında diğer önlemlerin alınmasının sağlanması temeline dayanır. Öte andan bu süreçte bankanın iç kontrol sistemi, yönetsel yapısı ve kurumsal

yönetim ilkelerine uyumu açısından denetiminin de yapılması ve bu alanlarda güçlendirici önlemlerin alınması amaçlanmaktadır.

Yeni düzenlemede gözetim ve denetim süreci için belirlenen ilkeler aşağıdaki gibidir³:

- Birinci ilkeye göre, bankalar risk profillerine ve stratejilerine uygun sermaye yeterliliğini değerlendirebilecekleri bir sürece sahip olmalıdır. Bu ilkeye göre, banka yönetim kurulu ve yöneticileri tarafından yapılan bir gözden geçirme süreci olmalı, sermaye yeterliliğinin değerlendirilmesi sağlıklı yapılmalı, kapsamlı risk yönetimi gerçekleştirilmeli, iç kontrol gözden geçirilmeli ve izleme ile raporlama yapılmalıdır.
- İkinci ilke, denetleyici otoritenin bankaların içsel sermaye yeterlilik değerlendirmeleri ve stratejilerinin yanında ihtiyati sermaye rasyolarına olan uyumlarının gözden geçirilmesi yoluyla bir değerlendirme yapmasına ilişkindir. Dolayısıyla, resmi otoritenin yapacağı değerlendirmenin, yerinde denetlemek, uzaktan izlemek ve değerlendirmek, banka yönetimiyle görüşmeler yapmak, sermaye yeterliliğine ilişkin bağımsız denetim raporlarını dikkate almak ve periyodik raporlamalar istemek gibi bileşenlerden oluşması öngörülmüştür.
- Resmi otoritenin, asgari yasal sermaye yeterliliği rasyosunun tutturulmasının yanı sıra gerekli olduğunu düşündüğü durumlarda bankalarda asgari oranın da üzerinde sermaye tutulmasını talep edebileceği hususu, üçüncü ilkede belirtilmiştir.

³ Münir Yayla, Yasemin Türker Kaya (2005), Basel II, Ekonomik Yansımaları ve Geçiş Süreci, BDDK ARD Çalışma Raporları 3, s.12.

- Dördüncü ilke ise, banka sermayesinin belirlenen asgari yükümlülüğün altına düşmemesi için bankanın kendi risk karakteristiğine uygun tedbirlerin resmi otorite tarafından önceden alınmasının sağlanmasına ilişkindir. Bunun gerçekleşmesi için resmi otorite, bankayı yoğun denetime veya yakından izlemeye alabilir, kar payı dağıtımında kısıtlamalara gidebilir veya bankadan sermayenin arttırılması yönünde bir eylem planı talep edebileceği gibi acilen sermaye artırımını da isteyebilir.

Belirlenen ilkelerin uygulanabilmesi temelde denetimcilerle bankalar arasında iyi iletişimin sağlanmış olmasını ve aynı zamanda gerekli durumlarda teknik bilgilendirmelerin yapılabilmesini gerektirmektedir.

3.3. Üçüncü Yapısal Blok: Piyasa Disiplini

Piyasa disiplini birinci ve ikinci yapısal blokları tamamlayıcı niteliktedir. Bankaların risk profilleri, mevcut sermayesi ve sermaye yeterliliği ile ilgili bilgi sahibi olmak ve bankalar arasında standardize bilgiye dayalı karşılaştırma yapabilmek için şeffaf bir yapı gerekmektedir. Piyasa katılımcıları, kamuya açıklanacak bilgiye dayalı olarak alacakları kararlarda riske göre karar verme olanağına sahip olacaklardır. Basel II'nin üçüncü ayağını oluşturan piyasa disiplini ile amaçlanan bu şeffaflığı sağlamaktır.

Üçüncü Bloкта, bankaların kamuoyuna ne tür bilgileri ne şekilde açıklayacakları, başka bir ifade ile, bankaların kendi finansal durumlarını ilgili kesimlere ne şekilde rapor edeceklerinin çerçevesi belirlenmiştir. Sermaye yapısı, portföy yapısı ve riskler dikkate alınarak, sermaye yeterliliği (grup bazında ve iştirak konumundaki her banka için), kredi riski, hisse senedi şeklinde yapılan yatırımların riski, kredi riskini azaltma teknikleri, piyasa riski, menkul kıymetleştirme riski ve faiz riski gibi bilgilerin açıklanması istenmektedir.

4. KOBİ'lerin Ekonomik Önemi ve Bankalarla Kredi İlişkileri

Uzun zaman KOBİ tanımı konusunda karmaşa yaşanmakla birlikte, yapılan bir düzenleme ile ortak bir KOBİ tanımı getirilmiştir. Sanayi ve Ticaret Bakanlığı'nın yaptığı tanıma göre; KOBİ'ler 250 kişiden az çalışanı istihdam eden ve net satış hâsılatı ve/veya mali bilânçosu 25 milyon YTL' yi aşmayan işletmeler olarak tanımlanmıştır. Avrupa Birliği KOBİ tanımlamasında ise 250'ye kadar çalışanı olan ve cirosu 50 Milyon Euro'ya kadar olan işletmeler KOBİ tanımı kapsamına alınmıştır (Tablo 3). Tablo 4'de görüldüğü gibi, AB KOBİ'leri, aynı zamanda kredi risklerine göre Perakende ve Kurumsal KOBİ olarak sınıflandırmıştır. Bir bankadaki toplam kredisi 1 Milyon Euro'ya kadar olan KOBİ'ler Perakende, bir bankadaki kredisi 1 milyon Euro üzerinde olanlar ise Kurumsal olarak tanımlanmıştır.

Tablo 3 . KOBİ Tanımları

Kurum	Sektör	Çalışan Sayısı	Sabit Yatırım Tutarı	Ciro	Bilanço Tutarı
KOSGEB	İmalat Sanayi	<=150 kişi			
Halk Bankası	İmalat Sanayi	<=250 kişi	< 1.500.000 YTL		
Eximbank	İmalat Sanayi	<=200 kişi	< 2.000.000 USD		
Hazine Müsteşarlığı	İmalat Sanayi, Tarım, Turizm, Sağlık, Eğitim, Madencilik, Yazılım Geliştirme	<=250 kişi	< 950.000 YTL		
AB		< 250		< 50 milyon EURO	< 43 milyon EURO

Türkiye'de KOBİ'ler toplam işletmelerin %98.8'ini oluşturmakta, reel sektörün neredeyse tamamı KOBİ ölçeğindeki işletmelerden oluşmaktadır. İstanbul Sanayi Odasının (ISO) sıralamasında ilk bine giren işletmelerin 440'ının cirosunun 50 milyon Euro dan fazla olduğu,

Tablo 4. AB Kurumsal ve Perakende KOBİ Tanımı

KOBİ TANIMI	PERAKENDE KOBİ	KURUMSAL KOBİ
Ciro < 50 Milyon EURO Çalışan < 250	Risk < 1 Milyon EURO Bankadaki Toplam Kredi	Risk > 1 Milyon EURO Bankadaki Toplam Kredi

Kaynak : BIS

TCMB sektör çalışmalarında ise 7.507 işletmenin sadece 702'sinin cirosunun 40 milyon Euro üzerinde olduğu belirlenmiştir. Yapılan çalışmalardan halka açık firmaların da yaklaşık %40'ının KOBİ ölçeğinde olduğu ortaya çıkmaktadır⁴. Diğer taraftan, Türkiye'deki KOBİ'lerin ekonomideki yerine bakıldığında aşağıdaki tablo ile karşılaşılmaktadır⁵;

- İstihdamdaki payı %45,6
- Yatırımlardaki payı %6,5
- Üretimdeki payı %37,7
- İhracattaki payı %8
- Toplam kredilerden aldığı pay %5-8

Tablo 5'de çeşitli dünya ülkeleri ile karşılaştırmalardan görüleceği gibi, bu verilerin KOBİ'lerin niceliksel olarak sayısının fazla olmasına rağmen ekonomideki yarattıkları katma değer ve ihracattaki paylarının dikkati çekecek kadar düşük olduğu gözlenmektedir. Tablo 5'de diğer göstergeler arasında yer almayan bir veri; KOBİ'lerin toplam krediler içinden aldıkları paydır. Bu gösterge, büyük ölçüde

⁴ ARAS, Güler (2002), "Türk KOBİ'lerinin Küreselleşme Sürecinde Yeni Roller ve Sorunları" *Friedrich Ebert Vakfı*, İstanbul., ARAS, Güler, Alovat MUSLUMOV (2002), *The Globalization SMEs and Sustainable Development: The Evidence from Turkey*", International Scientific Conference of Globalization and Sustainable Development, Varna Free University, Varna, Bulgaria.

⁵ KOBİNET

Tablo 5. KOBİ'lerin Ekonomideki Yeri

	ABD	Almanya	Hindistan	Japonya	İngiltere	G.Kore	Fransa	İtalya	Türkiye
KOBİ'lerin Toplam İşletmelere Oranı (%)	97,2	99,8	98,6	99,4	96,0	97,8	99,9	97,0	98,9
KOBİ'lerin İstihdamda Oranı (%)	50,4	64,0	63,2	81,4	36,0	61,9	49,4	56,0	45,6
KOBİ'lerin Yatırımdaki Payı (%)	38,0	44,0	27,8	40,0	29,5	35,7	45,0	36,9	6,5
KOBİ'lerin Üretimdeki Payı (%)	36,2	49,0	50,0	52,0	25,1	34,5	54,0	53,0	37,7
KOBİ'lerin İhracattaki Payı (%)	32,0	31,1	40,0	38,0	22,2	20,2	23,0	-	8,0

Kaynak: KOBİNET

KOBİ'lerin neden bu derece etkinsiz olduklarının bir açıklaması olabilecektir. KOBİ'ler bütün işletmelerin %98'ini oluşturmakla birlikte, reel sektör kredileri toplamından sadece %5-8 oranında pay alabilmektedir. Bu durum KOBİ'lerin finansman sıkıntısının açık bir göstergesidir.

Bununla birlikte, Türkiye'de KOBİ'lerin %88,3'ü kredi talebinde bulunmakta %11,6'sı kredi talep etmemektedir. İşletmelerin kredi kullanmama nedenlerine bakıldığında; % 40 ile en önemli sorunun teminat şartlarının ağır ve formalitenin fazla olması oluşturmakta, ardından, % 33 ile kredi faizinin yüksek olması, % 23 ile özsermayenin yeterli olması, % 4 ile kredi vadesinin kısa olması temel sebep olarak ileri sürülmektedir. KOBİ'lerin kaynak talebinin ise

%52'si ticari bankalardan, %19'u Halk Bankası kredilerinden karşılanmaktadır⁶.

Dünya Bankası ve KOSGEB'in KOBİ'lere özel yaptığı araştırmalara göre, KOBİ'lerin yaklaşık % 40'ının finansman sorununu firmaların faaliyetlerine devam etmesi ve büyümesi için önemli bir engel olarak gördüğü tespit edilmiştir. KOBİ'ler banka kredilerinden ve finansal araçlardan yeterince yararlanamamaktadır. Öte yandan, OECD tarafından yapılan çeşitli araştırmalar, finansman sorununun KOBİ'lerin gelişiminde uzun yıllar en önemli sorun olduğunu ortaya koymuştur⁷.

Türkiye'de finansmanın temel sorun olmasının nedenleri şu şekilde sınıflandırmak olanaklıdır⁸;

- KOBİ'lerin yapılarından kaynaklanan sorunlar
- Ekonomik yapıdan kaynaklanan sorunlar
- Bankacılık sisteminden kaynaklanan sorunlar
- Alternatif finansman olanaklarının yetersizliği
- Strateji geliştirememe

KOBİ'lerin kendi yapıları ile ilgili sorunlar olarak karşımıza üç temel sorun çıkıyor;

- Bilânço şeffaflığı
- Bilgi yetersizliği
- Teminat sorunu

⁶Hasan SEZER (2005); Basel II Uygulamasının KOBİ'lere Etkileri- Halk Bankası, KOBİ Zirvesi

⁷ Vinde, V.P. (1995), General Introduction to Environment for SME's, OECD

⁸ ARAS, Güler (2001), KOBİ'lerin Sermaye Piyasasından Yararlanma Olanakları: Tezgaah Üstü Piyasalar ve Risk Sermayesi Yatırım Ortaklığı", *1. Orta Anadolu Kongresi*, Nevşehir.

Faaliyetlerinin önemli bir kısmı kayıt dışı olan KOBİ'ler bankalara kredi başvurularında finansal raporlarının verilmesi konusunda sıkıntılar yaşamaktadır. Bunu başarabilenler için ise, en büyük sorun kredi karşılığında yüksek teminat taleplerinin karşılanamamasıdır. Zira bankalar risk derecelerine göre, KOBİ kredileri karşılığında büyük işletmelerden daha yüksek teminat talep etmektedir. Çoğu işletme de kredilendirme, finansal alternatiflere ulaşma ve kullanma konusunda yeterince bilgi sahibi değildir. Türkiye'de sermaye piyasaları olanakları dahil KOBİ'lerin finansmanı için banka kredilerinin dışında çok fazla finansman olanağı da bulunmamaktadır.

Ekonomik yapıdan kaynaklanan sorunların başında ekonomik istikrarsızlık ve sık sık yaşanan finansal krizler gelmektedir. Elbette bu tür kırılgan ve istikrarsız bir finansal yapı yüksek kredi faiz oranlarını ve kurlardaki belirsizliği de beraberinde getirmektedir. Aras, Muslumov ve Özyıldırım (2005) ile Aras ve Muslumov (2002) çalışmalarında makro ekonomik faktörlerin KOBİ'ler üzerinde önemli etkileri bulunduğunu, reel döviz kurlarındaki ve faiz oranlarındaki artışın firmaların finansal yapıları ve karlılıkları üzerinde etkilerinin varlığını tespit etmişlerdir. Devalüasyonun rekabet gücünü arttırdığı, beklenen enflasyon ve petrol fiyatlarının KOBİ'lerin likiditesi üzerinde etkili olduğu ortaya konulmuştur. Enflasyon ve petrol fiyatları firmalar için potansiyel bir risk oluşturmaktadır.

Öte yandan aynı çalışmalarda, finansal kaldıraç ile kişi başına düşen milli gelir arasında pozitif bir ilişki saptanmıştır⁹. Kısaca ifade etmek gerekirse, makroekonomik faktörlerin gelişmekte olan

⁹ Güler ARAS, Alovst MUSLUMOV, Cenktan ÖZYILDIRIM (2005), "Macroeconomic Stabilization Programs and Financial Performance of Small and Medium Sized Enterprises in Turkey", *Journal of International Business and Entrepreneurship*, Vol. 1 No 11, January. Güler ARAS, Alovst MUSLUMOV (2002), The Effects of The Macroeconomic Forces on The Performance of SME's in Turkey", *SME's in a Global Economy International Conference*, University of Wollongong, Wollongong, Australia.

lkelerde KOBİ'lerin finansal performansı üzerinde belirgin bir şekilde etki yarattığı söylenbilir.

Bankacılık sisteminin uzun yıllar KOBİ'lere yönelik stratejilerinin yetersizliği ve teminat konusunda esnekliğin olmaması KOBİ'lerin kredi olanaklarından kolayca yararlanmalarının önündeki engellerdendir. Öte yandan, KOBİ birlikleri ve kamu otoriteleri tarafından kapsamlı ve uzun vadeli stratejik planlar hazırlanmamış olması da bu işletmelerin sorunlarının uzun dönem ihmal edilmesine yol açmıştır.

Öte yandan, konuyu bankacılık sistemi açısından ele alırsak, Türkiye'de bankaların da uzun yıllar istikrarsız ve belirsiz ekonomik yapı içerisinde faaliyet göstermeleri nedeniyle risk ağırlıklarının arttığı bilinmektedir. Bu nedenle de sistemde ciddi sorunlar yaşanmıştır. Berk ve Aras (2004), bankaların aldıkları risk üzerinde makro ekonomik faktörlerin etkisini ortaya çıkarmak üzere yaptıkları çalışmalarında, 1992–2003 döneminde seçilmiş makro ekonomik faktörlerin (reel faiz oranı, enflasyon, reel kur, sanayi üretim endeksindeki değişim ve kapasite kullanım oranındaki değişim) Türk bankalarının kredi, mevduat ve sermaye ilişkisini yansıtan finansal oranları üzerindeki etkilerini regresyon yöntemi ile analiz etmişlerdir¹⁰. Regresyon analizi sonuçları, kredi oranı ile reel kur, reel faiz oranı ve sanayi üretim endeksi arasında anlamlı bir ilişki bulunduğunu göstermektedir.

Bütün bunlar, getirilen düzenlemelerle sağlanacak etkili bir risk yönetimi ile aynı zamanda ticari bankaların verimliliği artırılacağını, doğru değerlenerek sağlanan kredilerin yaygın ve verimli kullanılması sayesinde de ekonomiye katkılarının artacağını göstermektedir.

¹⁰BERK, Niyazi, Güler ARAS (2004), "Ticari Bankaların Kredi Riskini Etkileyen Temel Faktörler: 1992-2003 Dönemi Türk Bankacılık Sistemi Analizi" *Uluslararası Finans Sempozyumu İstanbul*, Yayınlanmış Tebliğ, SPK Yayınları

5. Basel II'nin Kobilere Etkileri

Basel II ile risk değerlemesinde çok daha hassas ve etkin değerleme ltterisi getirilmiştir. Bu düzenlemede önceki bölümlerde bahsedildiği gibi, bankalar arasında değişebilen ve bankaların büyüklüklerine ve yapısına uyumlu farklı yöntem alternatifleri de bulunmaktadır. Getirilen düzenlemeler ile hem bankaların ve bankacılık sisteminin sağlamlığı, hem de firmaların etkin kredilendirilmesi ile mevduat sahibinin korunması amaçlanmaktadır. Basel II ile etkin risk yönetimi anlayışı ön plana çıkarılmaktadır. Yeni dönemde, risklerini iyi değerleyemeyen bankaların bu sisteme uyum sağlamaları olanaksız olacaktır. Bu nedenle düzenleme ile öncelikle bankaların bu konudaki altyapılarını sağlamlaştırmaları ve risk yönetim kültürünü geliştirmeleri gerekli olup, pek çok banka bu konudaki çalışmaları sürdürmektedir.

Basel II uygulamasında KOBİ'leri etkileyecek şu ana noktalar ön plana çıkmaktadır;

- Öncelikle KOBİ tanımını değişmiştir
- Kredi fiyatlaması temelde riske göre yapılacaktır.
- Kredi riskinin tespiti için derece almak gerekecektir.
- Teminat gösterilebilecek varlıklar yeniden tanımlanmıştır.
- Kurumsal yönetim ilkelerinin uygulanması önemli hale gelmiştir.
- Mali bilgilerin raporlanması kayıt altına alınması ve şeffaflık çok daha önemli hale gelmiştir.

Sayısal Etki çalışmalarının sonucunda, Basel II uygulamasının KOBİ'lerin, banka kaynaklarına ulaşabilmesini olumlu olarak etkileme ihtimalinin yüksek olacağı ifade edilmektedir¹¹.

¹¹ BDDK (2004), Basel II Sayısal Etki alışması (QIS-TR) Değerlendirme Raporu

KOBİ'lerin Basel II sonrası karşılaşacakları yeni uygulamaları ve yukarıda sınıflandırılan etkileri standart yaklaşım ve içsel derecelendirme yaklaşımlarında ayrı ayrı ele almakta yarar vardır.

5.1. Basel II Standart Yaklaşımında KOBİ'ler

Daha önce bahsedildiği gibi, Basel II ile perakende ve kurumsal KOBİ tanımı getirilmiştir. Bu tanıma göre risk ağırlıkları belirlenmiştir (Tablo 6). Basel I'e göre geleneksel yöntemlere ve teminata göre fiyatlanan krediler, Basel II'de standart yaklaşımın kullanıldığı durumda kredi değerliliklerine ve risk ağırlıklarına göre fiyatlanmaktadır (Şekil 3 ve Tablo 7).

Şekil 3. Standart Yöntemde Fiyatlama

$$\text{Standart Yöntem} = (\text{Kredi Tutarı} - \text{Teminatlar}) \times \text{Risk Ağırlığı}$$

Tablo 6. Basel II Standart Yaklaşım Kobi'lerin Risk Ağırlıkları

Sınıflandırma	Yıllık ciro	Kredi tutarı	Risk Ağırlığı
Kurumsal Kobi	>50 Milyon Euro	> 1 Milyon Euro	Derecelendirme Notuna Göre Ağırlıklandırılır
Perakende Kobi*	< 50 Milyon Euro	< 1 Milyon Euro	Standart % 75
*Birbiriyle aynı risk grubunda olan küçük işletmeler veya şahıslar tek bir işletme olarak kabul edilmektedir. Bu tür firmalara verilen kredilerin tutarı toplam perakende kredi portföyünün % 2'sini geçmez			

Kaynak: BIS

Tablo 7'den anlaşılacağı üzere, firmaların ratingleri düştükçe, uygulanan risk ağırlıkları artmaktadır. Bu etkinin düşük derecelendirme notuna sahip firmalara kredi maliyetlerinde artış olarak yansyacağı açıktır. Bununla birlikte, Türkiye'de hemen hiçbir KOBİ'nin dış derecelendirme kuruluşu tarafından verilmiş bir kredi

notu bulunmamaktadır. Rating alamamış, yani derecelendirilmemiş bir kurumsal firmanın kredi riski ise %100 kabul edilmektedir. Böyle bir durumda %100 risk ağırlığına sahip kurumsal firmalara kredi veren bankaların risk ağırlıklı aktiflerinde artış olacaktır. Bu durumda bankalar daha fazla sermaye bulundurma zorunlulukları ile karşı karşıya kalacakları için bu tür firmaları portföylerine almak istemeyeceklerdir.

Tablo 7. KOBİ'lerin Derecelendirme Notuna Göre Risk Ağırlıkları

Kurumsal Krediler*					
Kredi değeri	AAA/AA-	A+/A-	BBB+/BB-	BB-'nin altı	Derecelendirilmemiş
Risk ağırlığı	% 20	% 50	% 100	% 150	% 100
Perakende Krediler					
Risk Ağırlığı	% 75				
(*)Kurumsal krediler; proje finansmanı, duran varlık finansmanı, emtia ve gelir getiren gayri menkul finansmanı özel amaçlı krediler ve diğer krediler olarak ayrılmaktadır					

Kaynak: BIS

Türkiye'nin 2008 başı itibariyle uygulamayı taahhüt ettiği standart yöntemde, perakende portföy tanımı içerisine giren firmaya yani, bir bankadan aldığı kredi toplamı 1 milyon euronun altında bulunan bir firmaya kredi veren bankanın risk ağırlığı %75 olacaktır (Tablo 6 ve Tablo 7). Bu durumda, kurumsal firmaya göre perakende portföye giren bir firmaya kredi vermenin daha avantajlı olduğu bir tablo ortaya çıkmaktadır. Örneğin perakende krediler kapsamındaki bir firmaya kredi veren bankanın, yani 1 milyon euroya kadar bir firmaya verilen kredilerin bankanın risk ağırlıklı aktiflerini sadece 750.000 euro artırırken, kurumsal portföye kapsamındaki bir firmaya verirken, 1 milyon euro tutarındaki kredi bankanın risk ağırlıklı aktiflerini 1

milyon euro arttıracaktır. Bu durumda, bankaların eğiliminin, ağırlıklı olarak perakende portföy kapsamındaki firmalara kredi vermek yönünde olması beklenebilir.

Tablo 8. Basel II – Standart Yaklaşımında Risk Azaltıcı Olarak Kabul Edilebilecek Teminatlar

Teminat Türleri	Basel Risk Ağırlığı (%)	Basel II Risk Ağırlığı (%)
Nakit, Mevduat Veya Mevduat Sertifikası	0	0
Altın	0	0
Belli Şartları Taşıyan Borçlanma Senetleri	100	İhraç Eden Firmanın Ratingine Göre
Ana Endekste (Imkb 100 Gibi) Hisse Senetleri	100	İhraç Eden Firmanın Ratingine Göre
Yatırım Fonları	100	Fonun İçinde Bulunan Enstürman Tipine Göre
Ana Endeks Dışında, Fakat Organize Piyasalarda İşlem Gören Senetler	100	Ratinge Göre
Ana Endeks Dışında, Fakat Organize Piyasalarda İşlem Gören Senetleri De Barındıran Fonlar	100	Fonun İçinde Bulunan Enstürman Tipine Göre
Taşınmaz Mal İpoteği	50	İkametgâh Amaçlı %35 Ticari Amaçlı %100
Belli Şartları Taşıyan Garanti(A- Ve Üzeri Ratinge Sahip Firmalar)	100	Ratinge Göre

Kaynak: BIS

Basel II standart yaklaşımda geçerli olacak teminatlar ise şu şekilde sıralanmıştır (Tablo 8);

- Nakit, mevduat, mevduat sertifikası vb,
- Altın,
- Borçlanma senetleri (belirli şartları taşıyan),
- Ana endekste ki hisse senetleri,
- Yatırım fonları,
- Ana Endeks dışında organize piyasalarda işlem gören hisse senetleri,
- Ana endeks dışında, organize piyasalarda işlem gören hisse senetlerini içeren fonlar,
- Taşınmaz mal ipoteği
- Belirli şartları taşıyan garanti (A- ve üzeri ratinge sahip firmalar, tüm kamu ve banka garantileri) ve kredi türevleri

Teminatlarla ilgili getirilen önemli değişiklik; ortak kefaleti, grup şirketi kefaleti, müşteri çek ve senetleri teminat gösterilebilecek değerler arasından kaldırılmış olmasıdır.

Basel II standart yöntemde herhangi bir teminatın bulunmadığı durumda krediler için uygulanacak risk ağırlığı % 100'dür. Öte yandan perakende ve kurumsal portföy tanımının dışında ipotek karşılığı kullandırılan kredilerde, eğer ipotek konusu gayrimenkul ikamet amaçlı kullanılıyorsa bu durumda, kullandırılacak kredi %35 risk ağırlığı ile değerlendirilmektedir. Ticari amaçlı kullanılan gayrimenkul ipoteklerinde risk ağırlığı ise %100 olarak belirlenmiştir (Tablo 9). Ancak belli koşulların sağlanması halinde bu oranın %50'ye kadar inebileceği belirtilmektedir.

Tablo 9. Basel II Standart Yöntem İpotek Karşılığı Verilen Kredilerde Risk Ağırlığı

İpotek Türü	Risk Ağırlığı
İkamet Amaçlı Gayrimenkul İpoteği Karşılığı Krediler	%35
Ticari Amaçlı Gayrimenkul İpoteği Karşılığı Krediler	%100

Kaynak: BIS

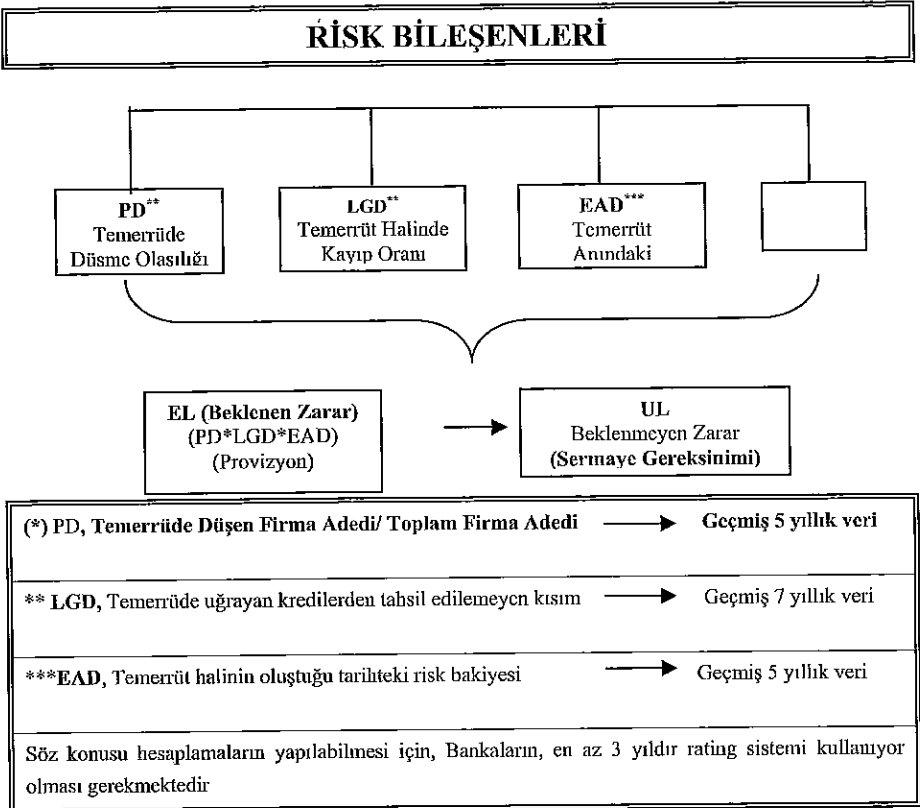
5.2. Basel II İçsel Derecelendirme Yaklaşımında KOBİ'ler

Basel II içsel derecelendirme yöntemine göre, bankalar risk ağırlıklarını belirlenmesi için, firmaları kendileri değerleyerek derecelendirme yapacaklardır. Bu yöntemde de standart yöntemde olduğu gibi, perakende portföy içerisinde yer alan KOBİ'ler bankalara getirecekleri risk ağırlıkları açısından kurumsal KOBİ portföy işletmelerine göre daha avantajlı durumda olacaklardır.

Şekil 4 İçsel Derecelendirme Yaklaşımına Risk Bileşenleri

İçsel Derecelendirme Yaklaşımı Risk Bileşenleri
1. Temerrüt olasılığı (Bankanın firmaya verdiği dereceye göre hesaplanır)
2. Kayıp oranı (Temerrüde düşmüş kediye teminatlardan tahsil edilemeyen oran)
3. Kredinin Vadesi
4. Kredi Tutarı

Şekil 5. İçsel Derecelendirme Yaklaşımı ile Sermaye Gereksinimi Hesaplaması

Kaynak: BDDK, Halkbank

İçsel derecelendirme yaklaşımında risk ağırlıklı aktiflerin hesaplanmasında temel göstergeler ya da risk bileşenleri; bankanın verdiği kredi derecesine göre hesaplanan temerrüt olasılığı, temerrüde düşmüş kredide teminatlardan tahsil edilemeyen oran, kredinin vadesi ve kredinin miktarı olarak belirlenmiştir (Şekil 4). Bu yöntemde daha etkin bir risk değerlemesinin yapılabilmesi olanaklı olacaktır. Kredi müşterisinin riski ve kredi işleminin riski ayrı ayrı hesaplanmakta ve maruz kalınan risk bu çerçevede belirlenmektedir (Şekil 5).

İçsel derecelendirme yaklaşımında kurumsal portföy içerisinde yer alan KOBİ'ler, net satışlarının tutarına göre bankalar için farklı sermaye gereksinimine ihtiyaç doğuracaklardır. Bu yöntemde, firmanın net satışları azaldıkça bankanın ihtiyaç duyacağı sermaye gereksinimi azalmaktadır. Sermaye gereksinimi 5 ile 50 milyon euro arasında değişen net satışlara göre değişmekte; firmanın satışları 50 milyon euronun altında olması halinde sermaye yükümlülüğü daha düşük hesaplanmaktadır. Bu durumda KOBİ'ler büyük ölçekli firmalardan daha avantajlı durumda olabilmektedir.

6. Basel II Sonrası KOBİ'lerden Beklenenler

İşletmelerin güçlü bir sermaye yapısına sahip olması her zaman uygun olanaklarla ve düşük maliyetle kredi sağlanması konusunda avantaj sağlamaktadır. Basel II uygulaması ile bu durum daha fazla önem kazanmaktadır. Güçlü sermaye yapısına sahip olan işletmeler kredi maliyetleri açısından mevcut uygulamaya göre Basel II' de daha fazla avantaj sağlayabilecektir. Ancak Türkiye'deki KOBİ'lerin büyük ölçüde özkaynak problemi ve sermaye yetersizliği sorunu yaşadıkları bilinmektedir. Bu durumda çok az sayıda KOBİ'nin güçlü sermaye yapısı kriterini sağlaması beklenmelidir. Bu konuda KOBİ'lerden kısa vadede beklenebilecek; işletmelerine yeni sermayedar bulmaları ya da firma birleşmeleri yoluyla daha sağlam bir sermaye yapısına sahip olmalarıdır. Ancak bunu işletmelerin kolayca sağlaması olanaklı olmayabilir.

KOBİ'lerin etkin risk yönetimi uygulamaları, maruz kaldıkları riskleri yönetebilmelerine ve bu sayede sermaye yapılarının korunmasına ve güçlendirmesine olanak sağlayacağı gibi, aynı zamanda kurumsal yönetim ilkelerini benimsemeleri ve uygulamaları da yüksek kredi notu alabilmelerinde etken olacaktır. Risk yönetimi ve kurumsal yönetim yeteneklerini ne şekilde geliştirecekleri KOBİ'ler tarafından yeterince bilinmemektedir. Firmaların bu konunun öneminin farkına varmaları gereklidir.

Basel II ile karşılaşılan ikinci konu, KOBİ'lerden daha şeffaf bir raporlama sistemine sahip olmaları ve kayıt altında olmayan işlemlerinin kayıt altına alınmasının beklenmesidir. Zira derecelendirmenin firmanın taşıdığı riski tam olarak yansıtabilmesi için tüm finansal işlemlerin kayıt altında olması gereklidir. Ancak burada önemli bir nokta, firmaların kayıt dışı uygulamalar nedeniyle vergiden kaçınmaları ile sağladığı çıkarları karşısında Basel II sonrası karşılaşılabilecekleri daha yüksek dış kaynak maliyeti bulunmasıdır. Bu durumda firmalar büyük olasılıkla vergiden kaçınmanın getirdiği illegal bir fayda ile dış kaynak maliyeti karşılaştırmasına gideceklerdir. Ancak, Basel II' nin öngördüğü doğru derecelendirme ile uygun kredi fiyatının tespiti için, firmaların mali tablolarının tam ve gerçeği yansıtmaması, mevcut genel kabul görmüş muhasebe standartlarına uygun düzenlenmiş olması ve bütün finansal işlemlerin kayıt altına alınmış olması gerekmektedir.

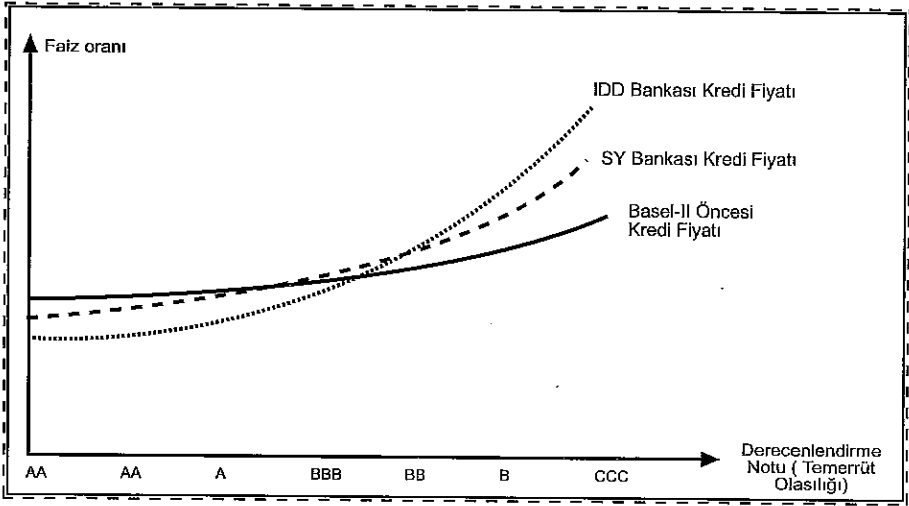
Basel II'de risk bazlı kredi fiyatlamasının temel alınması nedeniyle, firmaların kredi riskini azaltacak uygun teminatlandırma koşullarını sağlamaları maliyetlerin düşürülmesi açısından önem taşımaktadır. Bu gerçek KOBİ'lerin teminat olanaklarını arttırmaları konusunda bilinçlenmelerini gerektirmektedir. Kredi Garanti Fonu, kredi sigorta sistemi gibi diğer garanti mekanizmaları da bu aşamada KOBİ'ler için devreye girecek mekanizmalar olabilir.

Standart yaklaşım yönteminde derecelendirme firmalarının, içsel derecelendirme yaklaşım yönteminde ise bankaların kendilerinin yapacakları değerlendirmelerde başka bir ifade ile, verecekleri kredi notunun tespitinde firmalara ilişkin hem nicel bilgiler (bilanço ve gelir tablosu bilgileri, finansal rasyolar) hem de niteliksel bilgiler (firma yönetiminin tecrübesi, kalitesi, yönetim, firmanın gelişim süreci, sektör içindeki konumu, iş kolundaki faaliyet süresi) değerlendirilecektir.

Grafik 1'de Basel II sonrası ortaya çıkacak fiyatlama farklılıkları görülebilmektedir. Buradan da görüleceği gibi, kredi notu düştükçe

kredi maliyetleri artmakta, özellikle içsel derecelendirme yaklaşımında bu farkın daha yüksek olduğu gözlenmektedir. Grafikte Basel I uygulamasındaki geleneksel kredi fiyatlamasına göre, Basel II’de her iki yaklaşımda da aradaki kredi maliyeti farkının belirgin bir şekilde yüksek olduğu da dikkati çekmektedir.

Grafik 1. Basel I ve Basel II’de Kredi Fiyatlaması

Kaynak: Ayhan YÜKSEL(2005); Basel II' nin KOBİ Kredilerine Muhtemel Etkileri, BDDK Araştırma Raporları 4, s.28

Bankalar Basel II ile birlikte, kendi risklerini ve sermaye yükümlülüklerini azaltmak için, kredibilitesi yüksek, kendi faaliyet alanında kayıt altında çalışan, sürdürülebilir karlılığa ve büyümeye sahip olan, şeffaf ve doğru raporlama sistemine sahip olan ve iyi yönetim sistemini oluşturmuş olan firmaları tercih edeceklerdir. Zira, firma riski, kredi maliyetinin belirleyicisi olacaktır. Kredibilitesi düşük olan firma için bankanın daha fazla sermaye ayırma zorunluluğu, bankanın sermaye yapısı güçlü ve kredi notu yüksek firmalarla çalışmasını tercih etmelerine neden olacaktır. Bu durum Basel II’ ye geçiş süreci çerçevesinde KOBİ’lerin hazırlıkları yapmalarını gerekli kılmaktadır.

Tablo 10. Basel II' nin Türkiye'de Uygulamaya Geçiş Takvimi

Ağustos 2007	Ocak 2008	Ocak 2009
Basel I ile birlikte Basel II hesaplamalarının da yapılmaya başlanması (paralel uygulama)	Basel II hükümlerinin yürürlüğe girmesi	Gelişmiş İçsel Derecelendirme Yaklaşımlarına izin verilme sürecinin başlatılması

Basel süreci KOBİ'ler için zorlayıcı olmakla birlikte, aynı zamanda, bu firmaları güçlendirecek özendirici düzenlemeleri de beraberinde getirmektedir. Ancak burada gerçek anlamda işletme olmayanların bu sistemin içinde olamayacağı ve sistemden elimine edileceği de gözden kaçırılmamalıdır.

Öte yandan, Basel II ile KOBİ'ler için olası bazı avantajlar da göz ardı edilmemelidir. Bunlar aşağıdaki şekilde sıralanabilir;

- Yeni sistem KOBİ'leri finansal ve yönetsel olarak disipline edecek ve firma başarısızlıklarının bu yolla önlenmesi olanaklı olabilecektir.
- KOBİ'lerin risk ağırlıkları bu konuda uzman olan bankalar tarafından daha doğru değerlendirilecektir.
- Basel II ile bankalardan kredi alacak kredibiliteye sahip olan KOBİ'ler aynı zamanda kredi ilişkisi dışında da kullanabilecekleri standart bir "finansal nota" sahip olacaklardır.
- Bankalar tarafından kredi değerlemesi sırasında ortaya çıkan tespitler KOBİ'lerin gelecek finansal kararlarında ve planlarında kullanılabilecek değerli bilgiler olacaktır.

Bu süreçte KOBİ yöneticileri, firmalarında, sermaye, nakit akışı, iyi yönetim, dengesini sağlayarak, etkin risk yönetimini uygulayarak firmalarında stratejik finansal yönetime daha fazla önem vermelidir.

7. Sonuç ve Değerlendirme

Basel II ile birlikte gerek bankacılık kesimi, gerekse reel sektör yeni bir döneme girmektedir. Önemli değişiklikleri getiren bu sürecin kaçınılmaz olduğu açıktır. Bankalar tarafından verilecek krediler Basel II uygulaması ile birlikte standart yöntem ve içsel derecelendirme yöntemlerine göre geleneksel kredilendirme uygulamalarından daha farklı değerlendirilecektir. KOBİ'lerin her iki yaklaşımda da kredilendirme konusunda büyük firmalara göre avantajlı olduğu durumlar bulunmakla birlikte, içsel derecelendirme yaklaşımında şu anki uygulamaya göre farklı kredi derecelerine göre farklı fiyatlandırma ile karşılaşabileceklerdir. Uygulamanın geçiş süreci başlamış olup, Basel II konusunda, bankalar, denetim otoriteleri ve tüm ilgili kesimler hazırlık yapmak aşamasındadır. Bu konuda KOBİ'lerden temel beklenti;

- Şeffaf ve standart kayıt düzenine sahip olmak,
- Kurumsal yönetim ilkelerini uygulamak,
- Risk yönetiminin etkinliğini arttırmak,
- Teminat olanaklarını arttırmak
- Derecelendirmeye yönelik gereksinimlerin karşılanmasıdır.

Kamu otoriteleri, ilgili reel sektör birliklerinden beklenenler ise;

- Basel II kapsamında etkin garanti mekanizmaları sağlanmalı
- KOBİ'lere ilişkin bilgilendirme ve danışmanlık faaliyetleri yürütülmeli
- Basel II geçiş sürecinin, KOBİ'lere maliyetinin en aza indirilmesi yönünde çalışmalar yapılmalı
- Basel II' nin KOBİ'lere etkileri konusunda da BDDK, TBB, Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, TOBB, KOSGEB ve diğer ilgili kurumlar ile ortak projeler yapılmalı
- KOBİ'ler arası işbirliklerini özendirici ve altyapı oluşturacak projeler geliştirilmeli

- Basel II' nin bir süreç olduğu unutulmamalı ve bu süreçte ilgili kesimlerin üzerine düşeni gecikmeden yapmasının kaçınılmaz olduğu bilinmelidir. Karşılaşılabilecek en önemli problem Basel II'ye hazırlıksız yakalanmaktır.

KAYNAKÇA

ARAS, Güler (2005), AB Bütünleşme Sürecinde KOBİ'ler: Basel II Uygulamalarının KOBİ'lere Etkileri", *III. Kobi Zirvesi* 16-17 Eylül.

ARAS, Güler, Alovzat MUSLUMOV, Cenktan ÖZYILDIRIM (2005), "Macroeconomic Stabilization Programs and Financial Performance of Small and Medium Sized Enterprises in Turkey", *Journal of International Business and Entrepreneurship*, Vol. 1 No 11, January.

ARAS, Güler, Alovzat MUSLUMOV (2004), "Kredi Piyasalarında Asimetrik Bilgi Ve Bankacılık istemi Üzerindeki Etkileri" *İşletme İktisat Finans Dergisi*, Yıl 19, Sayı 222, Eylül 2004.

ARAS, Güler, Timuçin KURT (2002)"Türk Bankacılık Sektöründe 1992-2000 Döneminde DEA ile Etkinlik Ölçümü" *II. Orta Anadolu Kongresi*, Nevşehir.

ARAS, Güler (2002), "Türk KOBİ'lerinin Küreselleşme Sürecinde Yeni Roller ve Sorunları" *Friedrich Ebert Vakfı*, İstanbul.

ARAS, Güler (2001), KOBİ'lerin Sermaye Piyasasından Yararlanma Olanakları: Tezgah Üstü Piyasalar ve Risk Sermayesi Yatırım Ortaklığı", *I. Orta Anadolu Kongresi*, Nevşehir.

ARAS, Güler, Alovzat MUSLUMOV (2002), The Globalization SMEs and Sustainable Development: The Evidence from Turkey", *International Scientific Conference of Globalization and Sustainable Development*, Varna Free University, Varna, Bulgaria.

ARAS, Güler, Alovzat MUSLUMOV (2002), The Effects of The Macroeconomic Forces on The Performance of SME's in Turkey", *SME's in a Global Economy International Conference*, University of Wollongong, Wollongong, Australia.

ARAS, Güler (1996), *Ticari Bankalarda Kredi Portföyünün Yönetimi*, SPK Yayınları, Yayın No: 30, Ankara.

BERK, Niyazi, Güler ARAS (2004), “Ticari Bankaların Kredi Riskini Etkileyen Temel Faktörler: 1992-2003 Dönemi Türk Bankacılık Sistemi Analizi” *Uluslararası Finans Sempozyumu İstanbul*, Yayınlanmış Tebliğ, SPK Yayınları

BDDK (2004), “Basel II Sayısal Etki Çalışması (QIS-TR) Değerlendirme Raporu”

BIS Publications (2000), “History of the Basel Committee and Its Membership”, February.

BIS (2001), "The New Basel Capital Accord", January

BIS (2004), “Basel II’nin Uygulanmasına İlişkin göz önünde Tutulması Gereken Hususlar” BDDK (Çeviri)

BIS (2003), “Yeni Uzlaşısının Sınır ötesi Uygulamasına İlişkin Üst Düzey Prensipler”, BDDK (Çeviri)

KOBİNET (Erişim Aralık 2005)

SEZER, Hasan (2005), “Basel II Uygulamasının KOBİ’lere Etkileri”- Halk Bankası, KOBİ Zirvesi

TBB Araştırma Gurubu Raporu (2004), “Risk Yönetimi ve Basel II’nin KOBİ’lere Etkileri”

TBB Araştırma Grubu Raporu (2002), “Basel Komite Yeni Sermaye Yeterliliği Düzenlemesi”

VİNDE, V.P. (1995), General Introduction to Environment for SME’s, OECD

YAYLA, Münir, Yasemin TÜRKER KAYA (2005), “Basel II, Ekonomik Yansımaları ve Geçiş Süreci” BDDK ARD Çalışma Raporları 3.

YÜKSEL, Ayhan (2005); “Basel II’nin KOBİ Kredilerine Muhtemel Etkileri”, BDDK Araştırma Raporları 4.

**BASEL II SERMAYE YETERLİLİĞİ
DÜZENLEMELERİNİN
KOBİ'LER ÜZERİNE ETKİLERİ**

Toplantı Sonuç Raporu

**Hazırlayan
Öğr. Gör. Dr. Sadiye OKTAY**

**Yıldız Teknik Üniversitesi
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
İşletme Bölümü**

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ

1. BASEL II SERMEYE YETERLİLİĞİ UZLAŞISI'NIN KOBİ'LERE ETKİLERİ KONUSUNDA KATILIMCILARIN ÜZERİNDE DURDUKLARI KONULAR ve GÖRÜŞLER

1.1. Kredilendirme

1.2. Derecelendirme

1.3. Teminat Yapısı

1.4. Muhasebe ve Finansal Raporlama Sistemi

1.5. Kurumsallaşma

2. BASEL II SERMEYE YETERLİLİĞİ UZLAŞISI'NA GEÇİŞ SÜRECİNDE KOBİ'LERE YÖNELİK OLARAK KATILIMCILAR TARAFINDAN GETİRİLEN ÖNERİLER

2.1. Bilgilendirme

2.2. Danışmanlık

2.3. Kurumlararası Koordinasyon

2.4. Nitelikli İnsan Kaynağı Yatırımı

2.5. Teknolojik Yatırım

2.6. İç Denetim ve Risk Yönetimi

2.7. KOBİ Veri Envanteri

2.8. Alternatif Finansman Kaynakları

2.9. Kayıt dışı Ekonomi

2.10. KOBİ Stratejisi ve Yol Haritası

SONUÇ

GİRİŞ

Dünyanın en eski ve köklü uluslararası finans kuruluşu olan Uluslararası Ödemeler Bankası (Bank for International Settlements – BIS), dünyadaki finansal ve ekonomik gelişmeleri dikkate almak suretiyle bankacılık sektörüne yön veren çok önemli bir güçtür. 1930 yılında kurulmuş olan BIS’e, aralarında Türkiye’nin de bulunduğu 55 ülkenin merkez bankası üyedir. Merkezi İsviçre’nin Basel şehrinde olan BIS’in ana amacı, ekonomik gelişme ve küreselleşme sürecinde finansal stabilizasyonun sağlanması ve korunmasıdır. Bu amaç doğrultusunda; düzenleyici kurallar oluşturmak suretiyle önemli çalışmalar yapmış olan BIS, 1974 yılı sonunda uluslararası döviz ve bankacılık piyasalarında meydana gelen önemli krizleri takiben, G-10 ülkelerinin merkez bankası başkanlarının da katılımıyla kısaca “ Basel Komitesi (Basel Committee on Banking Supervision - BCBS) ” olarak adlandırılan komiteyi kurmuştur. Basel Komitesi BIS bünyesinde faaliyet göstermektedir.

Basel komitesi; küresel anlamda bankacılık sisteminin güvenliğini sağlamayı, bankacılık denetim standartlarını oluşturmayı, bankacılık sisteminin gözetiminde kullanılabilecek teknikler geliştirmeyi ve sermaye yeterlilikleri konusunda minimum ölçüde standartlar belirlemeyi amaçlayan bir komitedir. Özellikle son yıllarda çalışmalarının önemli bir bölümünü sermaye yeterliliğine ilişkin olarak yapılan düzenlemelerden oluşan komite, 1988 yılında “ Basel I Sermaye Yeterliliği Uzlaşısı’nı ” yayınlamıştır. Basel I Sermaye Yeterliliği Uzlaşısı’nın yayınlanmasıyla bankaların sermaye yeterlilikleri ilk kez uluslararası bir standarda bağlanmış ve bu standartlar başta G-10 ülkeleri olmak üzere, ülkemiz ve 100’ün üzerinde ülke tarafından kabul görmüştür. Basel I Sermaye Yeterliliği Uzlaşısı ile getirilen düzenlemelerin, küresel ekonomi ve finansal piyasalardaki gelişmeler karşısında yetersiz kalmaya ve sorgulanır hale gelmeye başlaması üzerine 1999 yılında yeni bir düzenleme hazırlığına girişen Basel Komitesi, beş yıllık bir hazırlık sürecinin ardından 2004 yılı ortalarında son halini alan ve daha geniş kapsamlı

ve teknik seviyesi yüksek bir düzenleme olan“ Basel II Sermaye Yeterliliği Uzlaşısı’nı ” yayınlamıştır.

Basel II Sermaye Yeterliliği Uzlaşısı, G-10 ve Avrupa Birliği (AB) ülkeleri tarafından 2007 yılında uygulanmaya başlayacak olup, ülkemizde de 2008 yılından itibaren kademeli olarak uygulanmaya başlanması için Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK) tarafından gerekli çalışmalar yapılmaktadır.

Dünya bankacılık sisteminde yeni bir sayfa açacağı düşünülen Basel II Sermaye Yeterliliği Uzlaşısı’nın başta bankalar olmak üzere, kamu otoritesi ve reel sektör gibi pek çok kesim üzerinde önemli etkileri olması beklenmektedir. Bu kesimler içersinde en çok tartışılardan biri de reel sektörün çok önemli bir kesimini temsil eden Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler (KOBİ) dir.

Basel II Sermaye Yeterliliği Uzlaşısı’nın KOBİ’lere muhtemel etkileri çok çeşitli platformlarda tartışılmakla birlikte, bu tartışma platformlarından birini de Friedrich Ebert Vakfı ile Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü’nün ortaklaşa hazırladığı “ Basel II Sermaye Yeterliliği Düzenlemelerinin KOBİ’ler Üzerine Etkileri ” konulu ekonomi forumu oluşturmaktadır.

Bu ekonomi forumunun başlangıcında; Prof. Dr. Güler Aras tarafından, konuya ilişkin genel çerçeveyi çizen “ Basel II Sermaye Yeterliliği Düzenlemelerinin KOBİ’ler Üzerine Etkileri ” başlıklı bir tebliğ sunulmuş ve oluşan çerçevede her biri kendi alanında değerli isimlerden oluşan katılımcıların görüşleri ve önerileri tartışılmıştır. Sunuş tebliğinde Basel II Sermaye Yeterliliği Uzlaşısı ile getirilen önemli dönüşümün etki alanları tartışılmış, özellikle KOBİ’lerin bu değişimden ne şekilde etkilenecekleri konu edilmiştir. Bu çerçevede; tebliğde, öncelikle Basel I ve Basel II Sermaye Yeterliliği Uzlaşılarının oluşum süreci üzerinde durulmuş ve Basel II Sermaye Yeterliliği Uzlaşısı ile getirilen yeni uygulamalar ortaya konulmuştur. Ardından, KOBİ’lerin bu süreçten ne şekilde etkileneceği ve Basel II

Sermaye Yeterliliği Uzlaşısı'nın uygulanma sürecine kadar neler yapılması gerektiği ele alınmaya çalışılmıştır. Ayrıca tebliğ sonunda bu konuyla ilgili olarak nihai değerlendirmeler yapılmış ve öneriler getirilmeye çalışılmıştır.

Sunuş tebliğinden sonra ekonomi forumunda tartışılan konular iki alan üzerinde odaklanmıştır. Birincisi, Basel II Sermaye Yeterliliği Uzlaşısı'nın KOBİ'lere etkileri, ikincisi ise Basel II Sermaye Yeterliliği Uzlaşısı'nı uygulanmaya geçiş sürecinde KOBİ'lere yönelik önerilerdir. Ekonomi forumunun sonuç raporunu oluşturan bu çalışmada, bu iki temel alan çerçevesinde gerçekleşen tartışmalar ve sunulan görüşler kendi içinde bütünselliği olan konular bir araya getirilerek ve özetlenerek hazırlanmıştır.

1. Basel II Sermaye Yeterliliği Uzlaşısı'nın KOBİ'lere Etkileri Konusunda Katılımcıların Üzerinde Durdukları Konular ve Görüşler

Çalışmanın bu bölümünde, Basel II Sermaye Yeterliliği Uzlaşısı'nın KOBİ'lere etkileri konusunda katılımcıların üzerinde durdukları konular ve bu çerçevede dile getirilen görüşlere yer vermeye çalışılmıştır. Analitik bir kolaylık sağlaması amacıyla da katılımcıların üzerinde durdukları konular ve dile getirilen görüşler, beş ana başlık çerçevesinde toplanarak özetlenmiştir. Bunlar; kredilendirme, derecelendirme, teminat yapısı, muhasebe ve finansal raporlama sistemi ile kurumsallaşmadır.

1.1. Kredilendirme

Basel II Sermaye Yeterliliği Uzlaşısı'nın KOBİ'lere etkileri konusunda katılımcıların üzerinde durdukları konulardan ilki kredilendirmedir. Bankacılık sektörü ile reel sektör arasındaki kredi ilişkilerinde köklü değişiklikler yapacağı düşünülen Basel II Sermaye Yeterliliği Uzlaşısı'nın uygulanmaya geçmesiyle birlikte, kredilendirmede “**Geleneksel Yaklaşım**”dan“ **Basel II Yaklaşımı**”na

geçilecektir. “ Basel II Yaklaşımı ” ile birlikte bankalarla işletmeler arasındaki kredi ilişkileri daha detaylı ve kapsamlı kurallara bağlanacaktır. Bankalar kaynaklarını reel sektöre plase ederken eskisinden daha seçici davranmaya özen gösterecekler ve seçim kriterleri çok daha fazla analiz ve karşılaştırmayı gerekli kılacaktır.

Bankalarda kredilendirmede genel kabul görmüş olan“ Geleneksel Yaklaşım ” da amaç iyi kredi verebilmektir. Bu yaklaşımda süreç, işletmelerin, faaliyet gösterdikleri sektörde uzman olan kişilerce incelenmesiyle başlar, istihbaratının yapılıp değerlendirilmesi ve elde edilen sonuçlara göre kredi tahsis kararının alınıp/alınmamasıyla son bulur. Kredi tahsis kararının alınması durumunda krediler güvence için teminat altına alınır ve daha sonra da geri ödemeler izlenir. Kredilendirmede uzman görüşlerinin esas alındığı bu yaklaşımda, sonuçlar subjektif nitelik taşımakta ve alınan risklerin sayısallaştırılamamasından dolayı riskler fiyatlanamamaktadır. Risk odaklı olmayan bu yaklaşımda, fiyatlama bankanın maliyet üzerine belirli bir oranda kar payı koyması yoluyla yapılır.

Kredilendirmede “ Basel II Yaklaşımı”na geçilmesiyle birlikte kredilerin subjektif yöntemlerle belirlenmesi sürecinden, kredinin çeşitli unsurlarının ne kadar riski olduğunun belirlemesi ve buna göre fiyatlama yapılması sürecine doğru bir geçiş yaşanacaktır. Risk odaklı kredi fiyatlaması KOBİ’lerin kullanacakları kredilerin miktarlarını ve fiyatlarını olumlu veya olumsuz yönde etkileyebilecektir. Risk odaklı fiyatlamada daha çok risk alınan krediler daha pahalıya fiyatlanırken, daha az risk alınan krediler ise daha ucuza fiyatlanacaktır.

1.2. Derecelendirme

Basel II Sermaye Yeterliliği Uzlaşısı’nın KOBİ’lere etkileri konusunda katılımcıların üzerinde durdukları önemli konulardan biri derecelendirme (rating) dir. Derecelendirme, kredi müşterisinin kredibilitesinin sayısal olarak ölçülebilmesidir. Kredi müşterisine verilecek kredinin risk seviyesini gösterir ve kredi fiyatlamasındaki

temel parametrelerden biridir. Derecelendirmede amaç, kredi müşterilerinin risklerinin mümkün olduğunca objektif kriterlere dayandırılarak değerlendirilip ölçülebilmesidir.

Derecelendirme, Basel II Sermaye Yeterliliği Uzlaşısı ile birlikte bankaların kredilendirme faaliyetlerinde beklenen önemli değişikliklerden biridir. Basel II Sermaye Yeterliliği Uzlaşısı 'nda yer alan hükümler dikkate alındığında derecelendirme dış kaynaklı ve iç kaynaklı derecelendirme olmak üzere ikiye ayrılır. Ekonomi formunda konu ile ilgili olarak yapılan tartışmalar ve sunulan görüşler de bu iki ana başlık çerçevesinde açıklanmaya çalışılacaktır.

➤ **Dış kaynaklı derecelendirme:** Basel II Sermaye Yeterliliği Uzlaşısı 'na geçiş sürecinde Türkiye'de kurulan ve SPK tarafından yetkilendirilen derecelendirme kuruluşları (Fitch Ratings Finansal Derecelendirme Hizmetleri A.Ş.) ile Türkiye'de derecelendirme faaliyetinde bulunması SPK tarafından kabul edilen Uluslararası derecelendirme kuruluşlarının (Standards and Poor's Corp., Moody's Investor Service Inc., Fitch Ratings Ltd) KOBİ'leri derecelendirmeye tabi tutması söz konusu olacaktır. Ekonomi formunda bu yöntemle yapılacak derecelendirme ve derecelendirmede aktif rol alacak kuruluşlar ile ilgili dikkat çekmek istedikleri bazı noktala vardır. Bunlar aşağıda belirtildiği gibidir.

• **Türkiye'de derecelendirme kuruluşlarının kurulması:** Dünyada kartel konumunda olan 3 büyük derecelendirme kuruluşu vardır ve faaliyet gösterdikleri ülkelerde belirli bir süre sonra yerel derecelendirme kuruluşlarını bünyelerine katma konusunda oldukça başarılıdırlar. Birçok ülkede bunun örneği görülmektedir. Böyle bir durumda derecelendirme kuruluşu kurmak isteyen girişimcilerin bu ihtimali göz önünde tutması gerekir. Ayrıca derecelendirme kuruluşlarından hizmet alınabilecek maksimum süre 3-5 yıldır (kredi riskinin ölçülmesinde Standart Yaklaşım kullanıldığı sürece). Sonrasında bankalar kendi bünyelerinde KOBİ'leri derecelendirmeye tabi tutacakları için derecelendirme kuruluşlarına fazlaca veya hiç

gereksinim duymayacaklardır. Kısa sayılabilecek bir süre için girişimcilerin derecelendirme kuruluşu kurmakta ne kadar istekli olabilecekleri; derecelendirme maliyetine KOBİ'lerin katlanacağı ve bu maliyetin de yüksek olacağı faktörleri dikkate alınarak değerlendirilmelidir.

• **Derecelendirme kuruluşlarının faaliyetlerinin denetlenmesi:** Derecelendirme kuruluşlarının faaliyetlerinin denetlenmesi oldukça önemli bir konudur. Kredilendirmede, derecelendirme kuruluşlarının faaliyetlerinden yararlanması ile birlikte bu kuruluşlar hakkında piyasada oluşacak yanlış intiba kredilendirme faaliyetleri açısından zararlı olabilecektir. Yani, KOBİ'ler arasında X derecelendirme kuruluşu daha yüksek derecelendirme notu veriyor, Y derecelendirme kuruluşu daha düşük derecelendirme notları veriyor gibi intibalar oluşmaya başlar ise belirli derecelendirme kuruluşlarına başvurular artar ve bu da piyasada bir güven sorunu oluşturabilir. Bu nedenden dolayı derecelendirme faaliyetleri ile ilgili standartların çok iyi denetlenmesi gerekir.

Ayrıca dünya çapında tanınırlığı ve güvenilirliği olan derecelendirme kuruluşları dışındaki kuruluşlardan alınacak derecelendirme notlarının bankalar tarafından ne derece itibar göreceği de cevap bulması beklenen sorulardan biridir. Bankaların uluslararası kabul görmüş kuruluşlardan alınan derecelendirme notlarına itibar edecekleri yüksek ihtimal dahilinde olduğu düşünülür ise; bu noktada derecelendirme kuruluşlarının akreditasyon sorunu ön plana çıkacaktır. Ancak akreditasyon da zor bir süreçtir. Tüm bu nedenlerden dolayı derecelendirme kuruluşların kurulması kararının verilmesinde bu noktalar dikkate alınmalıdır. Aksi takdirde piyasada bir sıkıntı yaşanması durumunda ilk etkilenecek kesim derecelendirme kuruluşları olacaktır. Bu süreç içerisinde, kısa vadeli amaçlarla (birkaç yıllığına da olsa piyasadaki parsayı toplamak amacıyla gibi) kurulmuş göstermelik kuruluşlar (bankalar itibar etmeyeceği için) olarak kalmamaları için dikkatli ve bilinçli adımlar atılması gerekir.

➤ **İç kaynaklı derecelendirme:** Basel II Sermaye Yeterliliği Uzlaşısı 'nın uygulanma sürecinde bankaların kendi bünyelerinde oluşturacakları bir sistemle KOBİ'leri derecelendirmeye tabi tutması söz konusudur. Ekonomi forumunda katılımcılar uzun vadede iç kaynaklı derecelendirmenin dış kaynaklı derecelendirmeden (KOBİ'lerin değerlendirilmesi açısından) daha önemli olduğuna (dış kaynaklı derecelendirmede sorunu kuruluşlar bankalar çözdüğü için) işaret etmişler ve yapılan tartışmalar ile sunulan görüşler de özellikle iç kaynaklı derecelendirme konusunda olmuştur.

Bankaların kendi bünyelerinde derecelendirme yapabilmeleri için, öncelikle, KOBİ'ler hakkındaki niceliksel (finansal veriler, ihracat ve ithalat payları, pazar payları gibi) ve niteliksel (yönetici ve ortakların geçmişi, şirketin yönetim ve iç kontrol yapısı, faaliyet alanları ve etkinliği, iş ilişkileri, rekabet durumu gibi) sorulara sağlıklı ve yeterli tarihsel uzunlukta cevap veren **veri toplama sistemlerini kurması** gerekir. Günümüzde, uygulamada yaşanan veri toplama problemi dikkate alınırsa; zaman geçirmeden teknolojik alt yapı yatırımlarının yapılarak ilgili sistemlerin oluşturulması gerekir. Veri toplama sistemlerinin kurulmasından sonra **işsel derecelendirmenin yapılabileceği sitemlerin** (istatistiksel metodolojiler- yapay sinir ağları ve bulanık mantık –in kullanıldığı) **de oluşturulması** gerekir. Ülkemizde bu problemi önceden (2000'li yılların başında) tespit etmiş ve çözüme yönünde ciddi çalışmalar yapan beş kadar banka söz konusudur. Söz konusu bankaların yaklaşımı 2009 yılında doğrudan doğruya işsel derecelendirme sistemlerini uygulamaya koymaktır. Bu konuda henüz bir çalışma yapmamış olan bankaların gelecekte bir takım sıkıntılar yaşayacağı kesindir. Onlar belirli bir süre daha dış kaynaklı derecelendirmeden faydalanmak zorunda kalacaklardır. Bu da onlar için daha yüksek maliyet (yüksek oranlı faiz uygulaması) demektir. Bunun sonucunda da; KOBİ'lerin o tip bankalardan kaçmaları ve işsel derecelendirme sistemlerini oluşturmuş bankalara (daha çok dış merkezli ve büyük bankalar) yönelmeleri söz konusu olacaktır. Ayrıca bu sorunu ciddiye almış ancak teknolojik alt yapı

yatırımını tamamlayamamış küçük bankaların da başlangıçta bazı sıkıntılar yaşaması beklenmektedir.

Bütün bunlara ilave olarak, bu yöntemin uygulanmasında bankalar tarafından gösterilecek “ **objektif olabilme** ” yaklaşımı, bankaların KOBİ’ler ile olan ilişkilerinde önem kazanacaktır. Bu noktada da düzenleyici ve denetleyici otoritelerin (Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu - BDDK gibi) içsel derecelendirme sistemlerinin işleyişini ve uygunluğunu denetleyip onay vermesi gerekir. Ayrıca düzenleyici ve denetleyici otoritelerin henüz netlik kazanmamış bazı konularda piyasaya bilgi vermeleri ve ulusal tercihler konusundaki görüşlerini ifade etmeleri de bankalar açısından çok önemlidir.

Basel II Sermaye Yeterliliği Uzlaşısı’nın uygulamaya geçmesi ile birlikte KOBİ’ler açısından avantajlı koşullarda kredi kullanmanın en etkili yolu iyi bir derecelendirme notuna sahip olmaktır. Derecelendirme sonucunda aldıkları notlar, ters orantılı olarak kredi maliyetlerini etkileyecektir. Bu amaçla KOBİ’lerin derecelendirme kuruluşları ve bankalar tarafından kullanılacak derecelendirme sistemleri hakkında bilgi sahibi olmaları ve sistemlerin gereklerini yerine getirme konusunda çaba göstermeleri (uluslararası standartlarda güvenilir mali tablolar hazırlanması, kurumsal yönetim ilkelerinin benimsenmesi ve uygulanması, özsermaye yapısının güçlendirilmesi gibi) gerekir. Özellikle özsermaye yapısının güçlendirilmesi yönünde çaba gösterilmesiyle genel anlamda Türkiye’deki işletmelerin güçlenmesi de sağlanmış olacaktır. Özsermaye yapısının güçlendirilmesinde sermayeye muhakkak surette nakit girişinin sağlanması gerektiği düşünülmemelidir. Ortaklar cari hesabının muhasebe fişiyle yapılacak basit bir hareket sonucunda özsermayeye eklenmesi sorunun halledilmesinde önemli bir adım olacaktır. Ayrıca şirketler için asgari sermaye sınırının (anonim şirketler için 50.000 YTL, limited şirketler için 5.000 YTL) yükseltilmesi konusunda çalışmalar yapılması ve buna uyulmasının sağlanması diğer önemli bir adım olabilir. Sonuç olarak bu yönde çaba gösterip adımlar atan KOBİ’ler diğerlerine göre çok daha avantajlı konumda olacaklardır.

Ekonomi forumunda katılımcıların derecelendirme konusunda ulaştıkları sonuç şudur: Sistemin uygulanmaya geçişiyle birlikte birtakım zorlukların hem bankalar hem de KOBİ'ler açısından yaşanması muhtemeldir. Ancak bu zorlukların çözümünü de sistem zamanı geldikçe kendi içinde bulacaktır. Sistemin özellikle KOBİ'leri hem finansal hem de yönetsel açıdan ciddi bir şekilde disipline edeceği de düşünülmektedir.

1.3. Teminat Yapısı

Basel II Sermaye Yeterliliği Uzlaşısı ile birlikte kredilendirmede teminat olarak kabul edilebilecek unsurlarda bir farklılaşma olacaktır. Bu farklılaşma doğrultusunda, Türkiye'de yaygın olarak kullanılan teminat türleri arasında yer alan **müşteri çek ve senetleri, ortak kefaleti, grup şirketi kefaleti gibi teminatlar kapsam dışı kalacaktır.** Türkiye'de KOBİ'lerin nispeten daha rahatlıkla temin edebilecekleri bu teminatların kapsam dışı kalması ve teminat olarak alınsa bile bankaların maruz kaldıkları risk hesaplamalarında herhangi bir risk azaltıcı etkilerinin olmaması KOBİ'leri zorlayacak olan en önemli konulardan biridir. KOBİ'lerin bu alanda önemli sıkıntılar yaşayabileceği düşünülmektedir. KOBİ'lerin kendilerini yeni teminat yapısına uyum sağlamaya hazırlamaları gerekmektedir. Özellikle yeni kurulan KOBİ'lerin henüz hiçbir teminat gösterilecek varlığı olmayan projelerinde bu sıkıntı daha çok yaşanabilir. Kredilendirmenin hiçbir şekilde teminatsız olamayacağı faktörü dikkate alındığında yeni teminat yapısına uyum büyük bir problem olarak ortaya çıkmaktadır. KOBİ'lerin yeni teminat yapısına uyum sağlamada hızlı olmaları durumunda ise daha düşük maliyetle kredi kullanabilme imkânı yakalanacaktır.

Kredilendirmede önemli bir teminat grubu olan gerçek müşteri çek ve senetlerinin, gerek son yıllarda kayıtdışı ekonomi ile ilgili olarak gösterilen mücadele çerçevesinde kullanılabilirliğinin azalması gerekse Basel II Sermaye Yeterliliği Uzlaşısı ile birlikte teminat kapsamı dışında kalması alternatif teminat unsuru olarak ipoteğin ön

plana çıkmasını sağlamıştır. Ancak Basel II Sermaye Yeterliliği Uzlaşısı'nda **gayrimenkul ipoteğinin** çeşitli şart ve sınıflamalara tabi tutulması söz konusudur. Bu şart ve sınıflamalarla, kredilerin risk ağırlıklarının değiştirmektedir. İkamet amaçlı gayrimenkul ipoteği karşılığı karşı kullandırılan krediler için risk ağırlığı %35 iken, ticari gayrimenkul ipoteği karşılığı karşı kullandırılan krediler için risk ağırlığı %100 dür. Ancak belirli koşulların (gelişmiş ve uzun süredir devam eden bir gayrimenkul piyasasının bulunması, ipotek karşılığı kullandırılacak kredinin ipotek alınacak gayrimenkulün piyasa değerinin %50'sini geçmemesi) sağlanması halinde bu oran %50 'ye inebilecektir. Türkiye'de gayrimenkul sermayesinin oldukça fazla olması, gayrimenkul ipoteğinin bankaların itibar ettiği önemli bir teminat unsuru olması ve ikamet amaçlı gayrimenkul ipoteklerinin ticari gayrimenkul ipoteklerine göre daha avantajlı olmaları sebebiyle, ipotekte ikincil piyasa son derece iyi bir şekilde organize edilmeli ve buna ilişkin kanuni düzenlemelerin (mortgage, ipoteğe dayalı menkul kıymet, ipoteğe dayalı fon konularında) bir an önce yapılması gereklidir.

Ayrıca teminat yapısı ile ilgili sorunun çözümüne katkıda bulunabilecek kurumlardan önemli birisi **Kredi Garanti Fonu İşletme ve Araştırma A.Ş.** dir. KOBİ'lerin bankalardan kullanacağı krediler için ortaya çıkan teminat yetersizliği probleminin çözümüne kefalet vererek (kreditinin en çok %80'i için) katkıda bulunmak, bu sayede işletmelerin banka kredisine ulaşmalarını kolaylaştırmak, KOBİ'lerin kullandığı kredi hacmini büyütmek uzun vadeli kredi kullanma imkânlarını artırmak amacıyla 1991 yılında kurulmuştur. İlk faaliyetine 1994 yılında Halk Bankası ile başlamış olup ortakları olan kurumlar, Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği (TOBB), Türkiye Esnaf ve Sanatkarlar Konfederasyonu (TESK), Türkiye Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler, Serbest Meslek Mensupları ve Yöneticileri Vakfı (TOSYÖV), Mesleki Eğitim ve Küçük sanayi Destekleme Vakfı (MEKSA), Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı (KOSGEB) ve Halk Bankasıdır. KOBİ'lerin kredilendirmesinde önemli bir yeri olan Kredi Garanti Fonu'nun

kaynak kapasitesinin ve etkinliğinin artırılması yönünde çabalar gösterilerek daha çok sayıda KOBİ'ye ulaşmaları sağlanabilir. Bunun başarılabilmesi için de reasürans sistemi yaklaşımıyla, yurtdışı kredi garanti fonları ile riskin paylaşılıp yeni kaynaklar yaratılması sağlanabilir. Hali hazırda, Avrupa Birliği kurumlarından biri olan Avrupa Yatırım Bankası'nın bir alt kuruluşu olan Avrupa Yatırım Fonu (Kredi Garanti Fonu ile imzaladığı anlaşma çerçevesinde) tarafından ücretsiz (yani prim alınmaksızın) olarak Kredi Garanti Fonu'na 1994 yılından bu yana kontr-garanti verilmektedir. Bu sayede Kredi Garanti Fonu'nun riskleri hafifleyebilmektedir. Kredi Garanti Fonu'nun verdiği kefalet hizmetinin yanı sıra KOBİ'ler için çok önemli bir hizmet olan danışmanlık hizmetinin (örneğin kurumsallaşma konusunda) de verilebilmesi, bu konuda piyasada yaşanan ihtiyacı bir ölçüde karşılayabilir. Ancak tüm bunlar için gerekli olan nitelikli insan kaynağı yatırımının yapılması ve kaynak gereksinmesinin giderilmesi gerekir. Kendisinden beklenenlerin farkında olan Kredi Garanti Fonu faaliyetlerine esas teşkil eden fonların artırılması yönünde çaba göstermektedir. Ayrıca Avrupa Yatırım Fonu kontr-garantisi destekleri yanında Basel II Sermaye Yeterliliği Uzlaşısı çerçevesinde verdiği kefaletin standardını da yükseltmeye çalışmaktadır.

Tüm bunların ötesinde teminatlar konusu Basel II Sermaye Yeterliliği Uzlaşısı'na göre henüz netlik kazanmış bir konu değildir. Dünyanın pek çok ülkesinde konuyla ilgili tartışmalar devam etmekle birlikte, Basel Komitesi de yapılan eleştirileri değerlendirmektedir.

1.4. Muhasebe ve Finansal Raporlama Sistemi

Basel II Sermaye Yeterliliği Uzlaşısı çerçevesinde ve ayrıca TTK tasarısının yasallaşması durumunda KOBİ'lerin muhasebe ve finansal raporlama sistemleri önemli değişikliklere uğrayacaktır. Muhasebe ve finansal raporlama sistemlerinin işleyişinde, **Uluslararası Muhasebe Standartları-UMS** (yeni adıyla **Uluslararası Finansal Raporlama Standartları-UFRS**) kullanılacak ve sistemin ürünü olan mali

tablolar da bu standartlar doğrultusunda hazırlanacaktır. Bugüne kadar 41 adet UMS ve 7 adet UFRS yayınlanmış olup halen 31 adet UMS ve 6 adet UFRS olmak üzere 37 standart yürürlüktedir. UMS/UFRS'ler 1 Ocak 2005 tarihinde 91 ülke ile birlikte Türkiye'de de belirli işletmeler (hisse senetleri borsada işlem gören şirketler, yatırım ortaklıkları, aracı kurumlar, portföy yönetim şirketleri ile bu işletmelerin bağlı ortaklığı ve iştiraki konumunda olan ve konsolidasyon kapsamı dışında tutulmuş olanlar) için yürürlüğe girmiş ve halen uygulanmaktadır. Bu standartların KOBİ'ler tarafından da uygulanacak olması, onlara, büyük ve halka açık işletmeler gibi uluslararası muhasebe sisteminde yer alma imkânı sağlayacaktır. UMS/UFRS'lerin KOBİ'ler tarafından uygulanmasının kolaylaştırılabilmesi için önemli ve gerekli olan hazırlık çalışmalarının (nitelikli insan kaynağı ve bilgi teknolojisi yatırımı, eğitim gibi) zaman kaybetmeden yapılması gereklidir.

KOBİ'ler UMS/UFRS'lerin önümüzdeki yıllarda kendileri tarafından da uygulanacak olmasını bir yük ve zorunluluk olarak algılamamalı, kendilerine getireceği bir takım fırsatları düşünerek ona göre hazırlık çalışmalarını yapmalıdır. Hazırlık çalışmalarının yapılmasında da meslek odalarına önemli görevler düşmektedir. Bu görevin bilincinde olan İstanbul Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler Odası (İSMMMO) 27-30 Kasım 2005 de Antalya'da “ **UFRS' nin KOBİ'lerde Uygulanması ve Karşılaşılabilecek Sorunlar** ” konulu 13. Eğitimlerle Eğitim Çalıştayı düzenlemiştir. Geniş katılımın sağlandığı bu çalıştayda konu genel oturum, yuvarlak masa çalışmaları ve tarama toplantıları yapılmak suretiyle incelenmiş, tartışılmış ve konunun meslek örgütüince izlenecek stratejisi belirlenmiştir.

Ayrıca muhasebe ve finansal raporlama sistemlerinin sağlıklı işleyişi açısından KOBİ'lerin tüm işlerine (alanları dışında olanlara da) bakmakta olan muhasebe meslek mensuplarının sadece kendi alanları ile ilgili işlere bakmaları gerektiği bilincinin de KOBİ yönetimlerinde yerleşmesi gerekmektedir. Kredilendirme sürecinde,

derecelendirme kuruluşları ve bankalara sunulacak kaliteli (bilgilerin doğru, güvenilir, yeterli ve zamanında olması) finansal verilerin oluşturulmasındaki rollerinin önemi dikkate alındığında, muhasebe meslek mensuplarının kurumlarında etkin ve verimli çalışmalarını sağlayacak ortam ve anlayışın oluşturulması gerekir.

1.5. Kurumsallaşma

Basel II Sermaye Yeterliliği Uzlaşısıyla birlikte ortaya çıkan yeni kredilendirme yaklaşımında, bankalar ve derecelendirme kuruluşları KOBİ'lerin finansal performansları kadar yönetim performansları ile de ilgilenenler. Finansal performansı ve yönetim performansı iyi olan KOBİ'ler derecelendirme kuruluşları ve bankalardan daha yüksek derecelendirme notu alarak daha düşük maliyetli kredi imkanına sahip olabileceklerdir. Avantajlı koşullarda kredi imkanı sağlamada bir nevi gereklilik olarak değerlendirilebilecek iyi yönetim uygulamaları, KOBİ'lerin kurumsallaşma yönünde adım atmalarında itici faktör olacaktır. Ancak sadece Basel II Sermaye Yeterliliği Uzlaşısı değil, yeni Bankalar Kanunu ve TTK taslağında da kurumsal yönetime ilişkin hükümlerin bulunması KOBİ'lerde bir yapısal dönüşümün yaşanmasını gerekli kılmaktadır. Ülkemizdeki çoğu KOBİ'nin kurumsal yönetim kültüründen uzak olması, yapısal dönüşümün gerçekleşmesinin çok da kolay olmayacağını göstermektedir. Yapısal dönüşümün gerçekleşmesinde istekli olup bunu başarabilenler, diğerlerinden birkaç adım önde gidecekler, başaramayanların ise sistemde yaşamaları güçleşecektir.

Kurumsallaşma yönünde girişimde bulunmak isteyen KOBİ'ler, Sermaye Piyasası Kurulu (SPK) 'nın Temmuz 2003'de ilk defa, Şubat 2005'de de revize edip tekrar yayınladığı “ **SPK Kurumsal Yönetim İlkeleri**”nden kılavuz olarak faydalanabilirler. SPK Kurumsal Yönetim İlkeleri'nin hazırlık sürecinde birçok ülkenin düzenlemeleri incelenmiş ve en başta “ OECD Kurumsal Yönetim İlkeleri (1999 yılında yayımlandı) ” olmak üzere, dünyada benimsenmiş ve tavsiye edilen genel esaslar ile ülkemizin kendine özgü koşulları dikkate

alınmıştır. Halka açık şirketler için hazırlanmış olan ilkelerin ülkemizdeki diğer işletmeler tarafından da uygulama alanı olabileceği düşünülmektedir.

Girişimci yapılanmayı terk edip kurumsal yapılanmadan yana tercihini kullanmak isteyen KOBİ'ler; öncelikle, SPK Kurumsal Yönetim İlkeleri'nin neler olduğu ve önemi hakkında bilgi edinmeli, bu çerçevede eksikliklerini tespit etmeli ve daha sonrasında nasıl uyum sağlayabileceklerini sorgulayıp bir **“uyum stratejisi ve planı”** hazırlamalıdır. Bütün bunların gerçekleştirilmesi, zor ve sancılı bir süreçtir. KOBİ'ler bu süreci dış kaynak kullanımı veya nitelikli insan kaynağı yatırımı yaparak başarıyla atlatabilirler.

Ekonomi formunda katılımcılar; KOBİ'lerin, kurumsallaşma çerçevesinde atması gereken adımları Basel II Sermaye Yeterliliği Uzlaşısı ile birlikte gelen bir zorunluluk olarak değil, bir fırsat olarak görmeleri gerektiğine özellikle işaret etmişlerdir. Kurumsallaşmanın mikro anlamda KOBİ'lere makro anlamda da ülke ekonomisine sağlayacağı birçok yaralar vardır. Belirli ölçüde kurumsallaşmayı gerçekleştirebilen KOBİ'ler, rakiplerine göre daha avantajlı koşullarda kredi kullanmanın yanı sıra, ekonomik kriz ortamlarının yaşanması durumunda bu süreci de daha rahatlıkla atlatabilirler. Ayrıca AB'ne üyelik sürecinde, KOBİ'lerin AB üyesi ülkelerdeki KOBİ'lerle işbirliği yaparak ortak projeler geliştirmeleri ve bu çerçevede yabancı sermaye yatırımlarını ülkemize çekmeleri açısından da bir fayda sağlayacaktır. Katılımcılar tarafından ekonominin kurumsal anlamda orta direği olarak nitelendirilen KOBİ'lerin, kurumsallaşma yolunda yapacakları her iyileşme veya gelişme, ekonomide orta direğin güçlenmesine önemli katkı sağlayacaktır. Bu da ekonomideki istikrarın sigortası olacaktır.

2. Basel II Sermaye Yeterliliği Uzlaşısına Geçiş Sürecinde Kobi'lere Yönelik Olarak Katılımcıların Tarafından Getirilen Öneriler

Çalışmanın ikinci bölümünde, Basel II Sermaye Yeterliliği Uzlaşısı'na geçiş sürecinde KOBİ'lere yönelik olarak katılımcılar tarafından getirilen önerilere yer verilmeye çalışılmıştır. Analitik bir kolaylık sağlaması amacıyla birinci bölümde olduğu gibi bu bölümde de katılımcıların üzerinde durdukları konular ve getirilen öneriler, on ana başlık çerçevesinde toplanarak özetlenmiştir. Bunlar; bilgilendirme, danışmanlık, kurumlararası koordinasyon, nitelikli insan kaynağı yatırımı, teknolojik yatırım, iç denetim ve risk yönetimi, KOBİ veri envanteri, alternatif finansman kaynakları ve kayıt dışı ekonomidir.

2.1. Bilgilendirme

Basel II Sermaye Yeterliliği Uzlaşısı'na geçiş sürecinde KOBİ'lere yönelik olarak katılımcılar tarafından getirilen önerilerin en başında bilgilendirme gelmektedir. Türkiye ekonomisinde çok önemli bir yer tutan KOBİ'lerin; Basel II Sermaye Yeterliliği Uzlaşısı'nın açacağı yeni dönemde, öngörülen değişimlerden nasıl etkilenebilecekleri konusunda kapsamlı bir şekilde bilgi sahibi olmaları gerekir. Ancak bu bilgilendirmenin, kimler tarafından, ne zaman, nasıl ve kimlere yönelik olarak verileceği cevap bulması gereken önemli sorulardır.

➤ **Bilgilendirme kimler tarafından yapılmalı?** : Basel II Sermaye Yeterliliği Uzlaşısı ve KOBİ'lere yönelik muhtemel etkileri konusunda etkin ve verimli bir bilgilendirme yapılabilmesi için, öncelikle, bir kurum başkanlığında geniş katılımlı bir ekibin belirlenmesi gerekir. Bilgilendirmenin ülke çapında ve belirli bir zaman diliminde gerçekleştirilmesi gerektiği düşünülür ise böyle bir ekibin oluşturulması kaçınılmazdır. Böyle bir ekip, banka temsilcileri, düzenleyici ve denetleyici kurum temsilcileri, oda temsilcileri, birlik

temsilcileri ve akademisyenlerden oluşabilir. Bilgilendirmede bir standardın oluşturulması ve faaliyetlerin etkinliğinin ve verimliliğinin kontrol edilip değerlendirilmesi açısından, ilgili kesimlerce bilinen bir ekibin varlığı çok önemli önemlidir. Hali hazırda bilgilendirme faaliyetinde bulunan birçok kesim vardır. Bunlardan bazıları şunlardır: TOBB, BDDK, Türkiye Bankalar Birliği (TBB), KOSGEB, Avrupa Birliği İş Geliştirme Merkezleri (ABİGEM) , bankalar ve odalardır.

TOBB, BDDK ve TBB'nin ortak katkı ve katılımlarıyla TOBB'a bağlı odalar ve üyelerini bilgilendirme toplantıları yapılmaktadır. İlk etapta 19 ili kapsayan ve ilerleyen dönemlerde kapsamının genişletilmesi planlanan, bu toplantılarla tüm reel sektör temsilcilerinin bilgilendirilmesi amaç edinilmektedir. Ayrıca bu toplantılarda ilgili kesimlere ulaştırılmak üzere “ Risk Yönetimi ve Basel II'nin KOBİ'lere Etkileri” konulu bir kitapçık da hazırlanmıştır. Bilgilendirmenin önemi ve gerekliliğini ciddiye alan ve Basel II Sermaye Yeterliliği Uzlaşısı'na KOBİ'lerden daha hazırlıklı olan bazı büyük bankalar da çeşitli illerde bilgilendirme toplantıları düzenlemektedir. Bu toplantılar sayesinde binlerce KOBİ Basel II Sermaye Yeterliliği Uzlaşısı ve kendilerine yönelik muhtemel etkileri konusunda bilgi sahibi olmuş ve olmaya devam etmektedir. Avrupa Birliği Komisyonu ve TOBB tarafından finanse edilen ABİGEM de, Gaziantep, İzmir ve Kocaeli bölgelerinde kurulmuş merkezleri vasıtasıyla bilgilendirme toplantıları düzenlemektedir.

Ancak ekonomi formu katılımcıları, bu ve benzeri kesimler tarafından birbirinden bağımsız olarak yapılan bu organizasyonların, bir kurum başkanlığında oluşturulmuş bir ekip tarafından verilebileceği ve bundan daha fazla yarar sağlanabileceği önerisi üzerinde önemle durmuştur.

➤ **Bilgilendirme ne zaman yapılmalı?** : BDDK'nın Basel II Sermaye Yeterliliği Uzlaşısı ile ilgili olarak hazırladığı yol haritası dikkate alınarak bilgilendirme faaliyetleri açısından bir **zaman planlamasının geç kalınmadan yapılması** gerekir. Türkiye'nin

kalkınma sürecinin kilit yapı taşları olan KOBİ'lerin, Basel II Sermaye Yeterliliği Uzlaşısı ile birlikte ortaya çıkacak değişimin kaçınılmaz bir zorunluluk olduğu bilincine, zaman kaybetmeden varmaları gerekir. Aksi halde gelecekte gitgide büyüyen sorunlarla baş etmek zorunda kalacaklardır.

➤ **Bilgilendirme nasıl yapılmalı?** : Bilgilendirme faaliyetlerine ilişkin olarak öncelikle bir politika belirlenmesi, daha sonra organizasyon yapılması ve bu organizasyon çerçevesinde bilgilendirme faaliyetlerinin yürütülmesi gerekir. Ayrıca bilgilendirme faaliyetleri ile ilgili olarak **hedef kitleden geri dönüşümün sağlanması** da oldukça önemlidir. Bilgilendirme faaliyetlerinin sadece yapılmış olmak için yapılmadığının garantisi açısından geri dönüşümün bir yolla (toplantı sonrası yapılabilecek bir anket gibi) sağlanması gereklidir. Bilgilendirme faaliyetleri çerçevesinde yapılacak toplantılara geniş çaplı katılımın sağlanması ve ciddiye alınması açısından, **toplantıların cüzi de olsa belirli bir ücret karşılığı olması** düşünülebilir. Ayrıca bilgilendirme toplantıları esnasında KOBİ'lerin durum analizlerinin yapılması yönünde gösterilebilecek ek çalışmalar, eksiklerin tespiti ve giderilmesine de yardımcı olabilir.

➤ **Bilgilendirme kimlere yönelik olarak yapılmalı?** : Bilgilendirme faaliyetlerinde **hedef kitlenin doğru tespit edilmesi** faaliyetlerin etkinliği ve verimliliği açısından son derece önemlidir. Ekonomi formu katılımcıları, daha önceden de yaşamış oldukları tecrübelerden yola çıkarak bilgilendirme faaliyetlerinin daha çok **orta ölçekli işletmeleri hedef** alması gerektiği üzerinde durarak, esnaf ve sanatkârların bu hedef kitle içinde olmasının biraz lüks olacağını belirtmişlerdir. Esnaf ve sanatkârların kredi anlayışındaki farklılık konuyu algılamakta güçlük çekmelerine neden olmaktadır. Bazı katılımcılar tarafından durumun daha önceden tespit edilmiş olması hedef kitlenin daha çok orta ölçekli işletmeler olması gerektiğine yönlendirmiştir.

Ülkemizde esnaf ve sanatkârlar bankalardan çok fazla kredi talebinde bulunmamaktadırlar. Kredi talebinde bulunsalar bile çoğu zaman red cevabı almaktadırlar. Ülkemizde, esnaf ve sanatkârlardan banka kredisi kullananların oranı %5 - %8 dir. Esnaf ve sanatkârlar daha çok “ Esnaf ve Sanatkârlar Kredi ve Kefalet Kooperatifleri ”nden, kendi özkaynaklarından veya tanıdıkları diğer esnaf ve sanatkârlardan faydalanmaktadırlar. Bu nedenlerden dolayı esnaf ve sanatkârların bilgilendirilmesi açısından, ilgili toplantılara oda, birlik ve federasyon başkanlarının katılımı sağlanabilir.

Bilgilendirme faaliyetlerinde hedef kitleye doğrudan doğruya ulaşılması zor ve çok verimli olmayabilir. Bu nedenle bilgilendirmeye sektör kuruluşlarının alt birimlerinden (oda temsilcileri gibi) başlanıp, daha sonra detaylı çalışmalarla bu birimlerin kendi portföylerinde bulunan KOBİ’ler bazında devam edilebilir. Ancak her şeyden de önemlisi KOBİ’lerin kendileri ile ilgili gelişmeleri takip etme, bilgilendirme ve bilinçlenmeye istekli olmaları gerekir.

2.2. Danışmanlık

Basel II Sermaye Yeterliliği Uzlaşısı’na geçiş sürecinde KOBİ’lere yönelik olarak katılımcılar tarafından getirilen önerilerin en önemlilerinden ve üzerinde epeyce tartışılanlardan biri danışmanlık hizmetidir. Danışmanlık hizmeti kapsamında katılımcılar tarafından üzerinde çokça tartışılan ana konu başlıkları aşağıda belirtildiği gibidir.

➤ **Danışmanlık hizmetinin gerekliliği:** Basel II Sermaye Yeterliliği Uzlaşısı’na geçiş sürecinde KOBİ’ler açısından danışmanlık hizmeti acil ve önemli bir ihtiyaçtır. Ekonomi forumun konusu da olması açısından, başta Basel II Sermaye Yeterliliği Uzlaşısı’nın gerekleri olmak üzere, Türkiye’deki KOBİ’lerin çok büyük bir bölümünün içinde bulundukları ölçek (%99’una yakını mikro ölçekli), yöneticilerinin eğitim durumu, dünyanın hızla tek pazar (sadece sermaye değil, emek, üretim gibi alanlarda da) haline

dönüşüyor olmasından dolayı gelecekteki büyüme potansiyellerinin yüksek olması, AB'ne giriş süreci gibi nedenlerden dolayı danışmanlık hizmetinin alınması oldukça önemlidir.

Katılımcılar, KOBİ'lerin danışmanlık hizmeti almalarının önemli bir ihtiyaç olduğunu, özellikle, kurumsallaşma konusu çerçevesinde tartışmışlardır. Türkiye'deki KOBİ'lerin çok büyük bir çoğunluğunun mikro ölçekli olması kurumsallaşma sürecinin o kadar da kolay olmayacağını göstergesidir. KOBİ'ler, yapısal özelliklerinden dolayı genellikle hızlı büyürler. Ancak, büyüme sürecinde atlamaları gereken bir eşik vardır ve o eşikte hep zorlanırlar. İşte bu noktada KOBİ'lerin kurumsallaşma ihtiyacı doğar. Kurumsallaşma sürecinde ise danışmanlık hizmeti olmazsa olmaz bir hizmettir. Kurumsallaşma tek veya birkaç kişilik yönetimlerden sistem yönetimine geçmek şeklinde çok basit bir şekilde tanımlanabilir. Kurumsallaşma parça parça oluşturulamayacağı için sürece bütünsel bir açıdan bakmak gerekir. Aksi takdirde kurumsal anlamda bir yapı yerine birbiriyle bağlantısız, uyumsuz ve verimsiz bir yapıyla karşılaşılabilir. Türkiye ekonomisinin dinamosu kabul edilen KOBİ'lerin de kurumsallaşma sürecine girerken, muhakkak suretle, bütünsel bir yaklaşımla ve danışmanlık hizmeti alarak girmeleri gerekir.

Ülkemizin önemli kuruluşlarından biri olan Milli Prodüktivite Merkezi'nin 2005 yılı araştırma projeleri kapsamında “ KOBİ'lerde Eğitim ve Danışmanlık İhtiyacının Belirlenmesi” konulu bir projesi vardır. Henüz sonuçları açıklanmamış olan bu projenin, sonuçları açıklandığında, KOBİ'lerin danışmanlık hizmeti ihtiyaçlarına farklı açılardan bakma imkanı sağlayabileceği ve bu konuda yapılması gerekenlerin tespitine önemli bir ışık tutabileceği söylenebilir.

➤ **Danışmanlık hizmetinin alınacağı kişi veya kurumların nitelikleri:** KOBİ'lere danışmanlık hizmetinde bulunacak kişi veya kurumların hangi niteliklere sahip oldukları, bu niteliklerinin yeterli olup olmadığı ve sorun olarak görülen noktalarda getirilebilecek

özüm önerileri konusu ekonomi forumunda oldukça fazla tartışılmıştır.

1980’li yıllarda lkemizin dışı açıldığı bir süreçte; yabancı sermayenin de yönünü ülkemize doğrułtmaya başlamasıyla, danışmanlık sistemine ihtiyaç duyulmuş ve sektör yavaş yavaş oluşmaya başlamıştır. Günümüzde danışmanlık hizmetleri oldukça geniş bir yelpazede (bir organizasyonu ilgilendiren bütün disiplin ve iş konularında) gerçekleştirilebilmektedir. Ancak bu hizmeti verenlerin sahip olukları niteliklerin yeterliliğı tartışılabilir. Ülkemizde uluslararası platformda danışman firma sayısı çok az sayıda olup, büyük çoğunluğu kurumsallaşmamış 1600’e yakın danışmalık firması faaliyet göstermektedir. Danışman firma sayısının çokluğundan da anlaşılacağı üzere; ülkemizde, elinde metodolojisi ve teknolojisi olan herkes, çoğı danışmanlık hizmetini verebilirim iddiasıyla piyasada boy göstermektedir. Bu da sektör açısından son derece yanlış ve sakıncalıdır. Metodoloji ve teknoloji sahibi olmak bu iş için yeterli değildir. Danışman olabilmek için gerekli olan birçok vasıf var iken, bunlar arasından tecrübe sahibi olmak göz ardı edilemeyecek kadar önemlidir. Kişilerin belirli bir alanda tecrübe sahibi olmadan, 20’li 30’lu yaşlarda kendilerini danışman olarak görüp tanıtımları, tartışması ve sorgulanması gereken önemli bir meseledir. Danışmanlık hizmeti verecek kişi veya kurumun bilgi, deneyim, metodoloji ve teknoloji sahibi olması gerekir. Ayrıca, know – how transfer edebilecek bir yetkinliğe (tecrübe sahibi olmak bu noktada çok önemlidir) sahip olması yanında benchmarking uygulamaları ile ilgili olarak da bir referans kaynağı olmalıdır.

Özellikle içinde bulunduğumuz Basel II Sermaye Yeterliliğı Uzlaşısı’na geçiş sürecinde, KOBİ’lere bu alanda hizmet vermek isteyen, ancak gerekli vasıfları taşımayan ve sayıları hızla çoğalan kişi ve kurumlar söz konusudur. Bununla ilgili olarak KOBİ’lerin bilgilendirilmesi ve bilinçlendirilmesi gerekir. lkemizdeki KOBİ’lerin danışmanlık hizmeti alma konusunda fazlaca istekli olmadıkları da göz önünde bulundurulur ise, yaşadıkları veya

yaşayabilecekleri kötü tecrübeler de onları bu sektörden iyice uzaklaştıracaktır. Yaşanabilecek tüm olumsuzlukların önüne geçme ve sorunların çözülebilmesi açısından, sektör kuruluşlarının vereceği destekle ve kefaletle, gerekli niteliklere sahip olan kişi ve kurumlardan oluşan bir **danışmalık havuzu oluşturulması** ve danışmanlıkta **akreditasyon sisteminin devreye sokulması** söz konusu olabilir.

Danışmanlık havuzunun oluşturulmasında çok dikkatli çalışmalar yapılması gerekir. Aksi takdirde birtakım fırsatçıların elinde kaybolabilecek kaynaklar söz konusu olurken, emek ve zaman da boşa harcanmış olur. Bu durumun da ilk etapta KOBİ'lere, daha sonra bankacılık sistemine ve nihayetinde ülke ekonomisine büyük zararı dokunur. Danışmanlık havuzu oluşturulması konusunda KOSGEB'in kendi bünyesinde başlatmış olduğu bir çalışma vardır. KOSGEB, destek verecek olduğu kurumların kendi oluşturduğu danışmalık havuzdan hizmet almalarını sağlamaktadır. KOSGEB veri tabanına kayıtlı olan her KOBİ, havuzdan istediği danışmanı seçebilme özgürlüğüne sahiptir.

Danışmanlıkta akreditasyon sisteminin uygulamaya geçirilmesinde ise ülkemizdeki uluslararası danışmalık firmalarından hizmet alınabilir. Danışmanlık havuzuna dahil edilmiş olan danışmanların akredite edilmeleri bu firmalar yardımıyla sağlanabilir. Ancak bu noktada, Uluslararası Yönetim Danışmanlığı Kuruluşları Konseyi – ICMCI (tüm dünyada yönetim danışmanlığı mesleki standartlarının tespitinden sorumlu en yetkili ve saygın bir kuruluş) üyesi olan **Yönetim Danışmaları Derneği**'nin de değerli katkıları söz konusu olabilir. 1991 yılında kurulmuş olan dernek, yönetim danışmanlığının, uluslararası iş dünyasında kabul gören standartlar ve etik davranış kuralları ile yürütülen bir meslek olarak tanımlanmasını, tanınması, belgelendirilmesi ve iyileştirilmesi konusunda saygın, belirleyici ve güven sağlayıcı olmak amacıyla faaliyetlerini sürdürmektedir. Ayrıca **KOBİ Danışmanları Derneği** (KOBİDA) de bu konuda yapılacak çalışmalara katkıda bulunabilecek bir kurum olabilir.

➤ **Danışmalık hizmetinin maliyeti:** KOBİ'lerin alacağı danışmalık hizmetinin maliyetinin hangi kesim tarafından karşılanacağı da tartışılması ve çözüm bulunması gereken bir konudur. Ekonomi formu katılımcılarından bazıları danışmanlık hizmetlerinin ücretsiz, sübvansiyonlu veya teşvikli olarak verilebilmesi gerektiği yönünde görüş belirtir iken diğer bir grup katılımcı da ücretsiz danışmanlık verilemeyeceğini, verilse bile, hiçbir kurumun para ödmeden aldığı bir hizmet neticesinde doğan tavsiyeleri uygulamayacağı yönünde görüş belirtmiştir.

KOBİ'lere ücretsiz danışmanlık hizmeti verilecekse, bu durumun kötüye kullanılmaması için birtakım kriterlerin (işletmelerin mali durumlarının yanında kişisel mali durumlarının da incelenmesi gibi) olması ve gerçekten ihtiyacı olanların iyi tespit edilmesi gerekir. Çünkü çoğu KOBİ sahibi mali durumları çok iyi olmasına rağmen (görünen odur ki birçoğu oldukça lüks araçlara ve konutlara sahiptir) iş, işletmeleri için danışmanlık hizmeti almaya gelince bunun ücretsiz olmasını talep etmektedirler. Fonların doğru yerlerde kullanılabilmesi için kriterlerin dikkatlice belirlenip değerlendirilmesi gerekir.

AB'ne giriş sürecinde işletmelerin AB fonlarından projelerle destek sağlayabilmeleri için, iyi bir proje hazırlayıp AB'nin ilgili kurumlarına sunmaları gerekir. Eğer ki sundukları projeler desteklenir ise proje bütçelerinden ayrılacak belirli bir yüzde ile danışmalık ücreti karşılanabilir. Ancak projelerin kabul edilebilmeleri için yetkin kişilerin danışmanlığından faydalanılması gerekir. Sonuç olumlu olur ise hem KOBİ'lerin hem de danışmanlık firmalarının yüzü gülmüş olur. Bu da danışmanlık hizmeti maliyetinin farklı bir şekilde karşılandığını konusunda işin içinde olan bir katılımcı tarafından verilen örnektir.

➤ **Danışmalık sisteminin kurumsallaşması:** Danışmalık sektörünün disipline edilmesi açısından sektörün kurumsallaşması çok önemlidir. Ülkemizde irili ufaklı çok sayıda danışmanlık firmasının var olduğu da hesaba katılır ise birçok meslekte (muhasebeciler,

mimarlar, mühendisler ve avukatlar gibi) olduğu gibi danışmanlık mesleğinde de bir üst birlik çatısı altında danışmanlık firmaları örgütlenebilir. Böylece danışmanlık hizmetinin etik boyutu, maliyet boyutu ve KOBİ'lere ulaşma boyutu netleşebilir. KOBİ'lere ulaşma boyutunda, ortaya çıkabilecek sorunların önceden tespiti açısından bir organize sanayi bölgesinin pilot bölge olarak seçilmesi ve uygulama sonuçlarının değerlendirilmesi mümkün olabilir. Ancak yapılması gerekenlerin en kısa zamanda, sistematik bir şekilde ve kurumlararası koordinasyon sağlanarak gerçekleştirilmesi gerekir. Ülkemizde, zaman zaman, birtakım kuruluşların aynı konularda çalışma yapıyor olmalarına rağmen birbirlerinden haberdar olmadıkları ve sinerji yaratmadıkları görülmektedir. Danışmanlık sisteminin kurumsallaşması yönünde yapılacak çalışmalarla ilgili olarak bu durumun önüne geçilir ise çalışmalar daha verimli olarak yürütülebilecektir.

2.3. Kurumlararası Koordinasyon

Basel II Sermaye Yeterliliği Uzlaşısı'na uyum amacıyla içinde bulunduğumuz şu dönemde birçok kesim tarafından hazırlık çalışmaları yapılmaktadır. Bu çalışmalar Basel II Sermaye Yeterliliği Uzlaşısı'na verilen büyük önemin göstergesidir. Ancak aynı konuyla ilgili olarak çalışan bu kesimler arasında tam bir koordinasyonun varlığından söz edilemez. Yapılan bu çalışmaların etkinliğinin ve verimliliğinin artırılabilmesi için **kurumlararası koordinasyona gidilmesine** kesin surette ihtiyaç vardır.

Kamu ve düzenleyici otoriteler tarafından yapılan çalışmalarda belirli bir oranda gerçekleştirilen koordinasyondan söz edilebilir. Özellikle, TBB bünyesinde BDDK ve banka yetkililerinin katılımıyla oluşturulmuş olan “Basel II Yönlendirme Komitesi” ile BDDK bünyesinde; Hazine Müsteşarlığı, Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası (TCMB), SPK ve TBB yetkililerinin katılımıyla oluşturulmuş olan “Basel II Koordinasyon Komitesi” bunun en güzel örneklerini oluşturmaktadır. Basel II Koordinasyon Komitesi'nin oluşturulma-

sındaki amaç, Basel II Sermaye Yeterliliği Uzlaşısı konusunda eşgüdümün sağlanması ve istişari nitelikte kararların alınmasıdır. Ancak verilen bu örnekler, kamu ve düzenleyici otoriteler ile bankalar arasında gerçekleştirilmiş olan koordinasyonun iyi bir göstergesidir. Bu koordinasyonun sektör kuruluşları ve reel sektörü de kapsayacak şekilde genişletilmesi ve iyileştirilmesi gerekir. Özellikle Basel II Sermaye Yeterliliği Uzlaşısı'na reel sektörün uyum sağlaması yönünde yapılacak çalışmalar için bir kurum (TOBB, KOSGEB gibi) başkanlığında böyle bir koordinasyona gidilmesi gerekir. Aynı konuda çalışmakta olup birbirlerinden haberdar olmayan çok sayıda kurumun belirli bir birimin başkanlığında ve gözetiminde bu faaliyetleri sürdürmesi onları amaca daha çok yaklaştıracaktır.

Öncelikle, kamu ve düzenleyici otoritelerin sistemin genel çerçevesini belirleyip, yapılması gereken yasal düzenlemeler var ise bunları bir an önce yapmaları ve sonrasında da sektör kuruluşları ile bir araya gelinerek konuya onlar açısından bakılıp talep ve beklentilerinin neler olduğunun ortaya konması gerekir. Daha sonra da reel sektörün çok önemli bir kesimini oluşturan ve düzenlemelerden en çok etkileneceği beklenen kesim olan KOBİ'lerin talep ve beklentilerinin ortaya konması gerekir. Tüm bu çalışmalardan ortaya çıkan neticeler sonrasında da bir takım stratejilerin belirlenmesi ve uygulamaya konması da gerekir.

Basel II Sermaye Yeterliliği Uzlaşısı'na KOBİ'lerin uyumu çerçevesinde yapılan çalışmaların sadece Ankara ve İstanbul merkezli olarak yönlendirilmesi ve yürütülmesi mümkün değildir. Bir takım çalışmaların KOBİ'lere ulaşması açısından taşra teşkilatlarının oluşturularak, kurumlararası işbirliği platformunun genişletilmesi gerekir.

2.4. Nitelikli İnsan Kaynağı Yatırımı

Basel II Sermaye Yeterliliği Uzlaşısı'na geçiş sürecinde KOBİ'lerin karşılaşılabileceği birtakım zorlukların aşılabılmesinde

nitelikli (belirli eğitim alt yapısı ve tecrübeye sahip) insan kaynağına yatırım yapılması oldukça önemli bir gerekliliktir.

KOBİ'lerin kurumsallaşma ve bunun paralelinde risk yönetim kültürünün bünyelerine yerleştirilmesine yönelik faaliyetleri uzmanlaşmayı gerekli kılmaktadır. Uzmanlaşma da nitelikli insan kaynağına yatırımı gerekli kılmaktadır. Günümüzde özellikle muhasebe ve finans alanlarıyla ilgili olarak yaşanan sorunlar (kredilendirme sürecinde finansal kuruluşlara; doğru, açık ve anlaşılır olan bilginin, zamanında, sağlıklı ve yeterli bir şekilde verilememesi, KOBİ yöneticilerinin teknik kökenli olmasından dolayı muhasebe ve finansman konusunda bilgilerinin yetersiz olması gibi) göz önünde bulundurulur ise, bu alanlarla ilgili istihdam açısından bu yatırımın gerekliliği daha çok ön plana çıkmaktadır. Çok önemli bir üretim faktörü olan nitelikli insan kaynağına yatırım, eğer imkân var ise, ilgili kişilerin seçilip KOBİ'lerde istihdam edilmesi yoluyla veya mevcut çalışanlar arasında istenilen nitelikleri kazanmaya uygun olanların yetiştirilmesi yoluyla olabilir. KOBİ'lerin kendi ölçeklerine ve yapılarına uygun olan durumu tercih etmeleri gerekir.

KOBİ'ler, nitelikli insan kaynağı yatırımının, sadece Basel II Sermaye Yeterliliği Uzlaşısı'na uyum sağlama konusunda değil genel anlamda başarı ve gelişimin önemli anahtarlarından biri olduğu konusunda bilinçlendirilmelidir. Bu da düzenlenecek olan bilgilendirme toplantıları çerçevesinde KOBİ'lere açıklanmalı ve ciddi uyarılar ve teşviklerde de bulunulmalıdır.

2.5. Teknolojik Yatırım

Basel II Sermaye Yeterliliği Uzlaşısı'na geçiş sürecinde KOBİ'lere yönelik olarak katılımcılar tarafından getirilen önerilerden biri olan teknolojik yatırım, gerekliliği ve maliyet boyutuyla forumda tartışılmıştır.

➤ **Teknolojik yatırım gerekliliği:** Basel II Sermaye Yeterliliği Uzlaşısı'na geçiş ve uyum sürecinde KOBİ'ler tarafından birtakım yatırımların yapılması gerekmektedir. Özellikle teknolojik alt yapı yatırımlarının yapılması veya bu şekilde başlanmış yatırımlar var ise bunların en kısa sürede tamamlanması gerekmektedir. Bununla da kalınmayıp gelişmiş ülke standartlarına yakalama yönünde gayretler sarf edilmeli ve teknolojideki gelişmeler yakından izlenmelidir. KOBİ'lerin bu yönde sağlam bir motivasyona sahip olmaları oldukça önemlidir. Özellikle; kurumsallaşma, derecelendirme, güvenilir muhasebe ve finansal raporlama sistemi, iç kontrol, iç denetim ve risk yönetimine yönelik faaliyetler muhakkak surette teknolojik alt yapının varlığını gerekli kılmaktadır.

➤ **Teknolojik yatırımın maliyeti:** Basel II Sermaye Yeterliliği Uzlaşısı'na geçiş ve uyum sürecinde KOBİ'ler tarafından yapılması gerekli olan teknolojik alt yapı yatırımlarının belirli bir maliyeti vardır ve bu maliyet KOBİ'lerin karşısına aşılması zor ve önemli bir sorun olarak çıkmaktadır. Bu noktada KOBİ'lerin önünü açıcı bazı uygulamalara, düzenlemelere ve desteğe ihtiyaçları vardır. Bu yatırımlar için gerekli olan desteğin ve kaynakların bulunabilmesi noktasında katılımcılar tarafından (tecrübelerine de dayanılarak), bir takım öneriler getirilmiştir. Bunlar aşağıda belirtildiği gibidir.

— **Bankaların desteği:** Bankalar belirli koşullar altında kendi müşterilerine bir takım paket programları (çek programı, nakit yönetim programı gibi) ve ekipmanları ücretsiz olarak veya çok cüzi bir ücretle tahsis edebilir. Böylece hem müşterilerine destek olmuş olurlar hem de rekabetçi bir piyasada rakiplerine göre bir adım daha önde olurlar. Ülkemizde bu yönde uygulamalarda bulunan bankalar vardır. Bu bankalardan çeşitli temsilciler; il il dolaşıp KOBİ'lere ulaşarak onların ihtiyaçlarının neler olduğunu yerinde tespit edip, ne tür yazılımlara gereksinim bulunduğunu görmektedirler ve bu ihtiyaçların karşılanması yönünde girişimlerde bulunmaktadır.

— **Ortak yatırım yapılması:** KOBİ'ler için oldukça pahalı sayılabilecek bu yatırımların oluşturulabilecek bir ortak platformla ortak yatırımlar halinde yapılmasının sağlanması mümkün olabilir. Bunun için yatırımı yapacak olan KOBİ'ler ile ürün veya hizmeti sunacak olan yazılım firmalarının (bunların da birer KOBİ olduğu düşünülür ise) ortak bir platformda buluşturulması gerekir. Ortak platformun oluşturulmasında sektör kuruluşları ve yazılım derneklerinin katkısı olabilir. Ortak platform oluşturulduktan sonra belirlenen ihtiyaçlar doğrultusunda oluşturulabilecek bir programa; birçok KOBİ, büyüklüğü ölçüsünde sağlayabileceği farklı oranda maddi katkılarla sahip olabilirler. Bugüne kadar iki taraf arasındaki anlaşmazlıkların çoğunun fiyattan kaynaklandığı göz önünde bulundurulur ise, bu şekilde yapılabilecek bir ortak yatırımdan hem yazılım firmaları hem de KOBİ'ler karlı çıkmış olurlar.

2.6. İç Denetim ve Risk Yönetimi

Basel II Sermaye Yeterliliği Uzlaşısı'na geçiş sürecinde KOBİ'lere yönelik olarak katılımcılar tarafından getirilen önerilerden bir diğeri ise, iç denetim ve risk yönetim sistemlerinin gerekliliğidir. Katılımcılar **iç denetim ve risk yönetim sistemlerinin gerekliliği** ve önemini; özellikle, KOBİ'lerde kurumsal yönetim yapısının oluşturulması ve kurumsal yönetim ilkelerinin uygulanması açısından tartışmışlardır. Hem kurumsal yönetim yapısının oluşturulması hem de kurumsal yönetim ilkelerinin uygulanması açısından birçok kritik başarı faktörü vardır. Bunlardan iç denetim ve risk yönetimi sadece önemli olan iki tanesidir. Katılımcılar tarafından çeşitli görüş ve önerilerin getirildiği bu konu iki ana başlık çerçevesinde özetlenmeye çalışılacaktır.

➤ **İç denetim:** Kurumsal yönetim yapısının oluşturulması ve kurumsal yönetim ilkelerinin uygulanması açısından iç denetimin rolü ve sorumluluğu çok büyüktür. Bir işletmedeki iç denetim faaliyetinin varlığı o işletmenin iç kontrol sisteminin mevcudiyetinden geçmektedir. İç kontrol sistemi, iş süreçlerinin etkinliği ve verimliliği, mali

raporlama sisteminin güvenilirliği, yasa ve düzenlemelere uygunluk konusunda makul düzeyde güvence sağlaması amacıyla işletme yöneticileri tarafından tasarlanır. Daha genel ve basit bir ifadeyle iç kontrol sistemi, bir işletmenin tüm süreçlerinde kontrol noktalarının bulunup bulunmamasıyla ilgilidir. İç denetim ise kontrol sisteminin yerindeliğini, etkinliğini ve varlığını değerlendiren bir faaliyet olup süreçlerle ilgili olarak aşağıdaki sorulara cevap bulmaya çalışır.

- ✓ Gerekli kontrol noktaları var mı?
- ✓ (Eğer var ise) Etkin olarak çalışıyor mu?
- ✓ İyileştirmeye ihtiyaç var mı?

İç denetim faaliyeti kurum içi danışmanlık ve güvence faaliyeti olarak da kabul edilebilir. Çünkü gerekli uygunlukların yerine getirilip getirilmediği değerlendirilirken üst yönetim ve ortaklara güvence verilir ve süreçlerin iyileştirilmesi noktasında da danışmanlık yapılır. Sadece işlerin doğru yapılması değil, doğru işin yapılması hususunda oluşturulan görüş ve öneriler vasıtasıyla işletmelere katma değer de sağlanmaktadır. Yani bir nevi stratejik akıl ortaklığı söz konusudur. Eğer bir işletmenin ölçeği bünyede ayrı bir iç denetim departmanının bulunmasına elverişli ise, bu durum sürekli olarak işletmenin kendi iç danışmalık imkânını yaratabildiğini de gösterir. Geçmişten günümüze iç denetim faaliyetinin klasik yaklaşımdan modern yaklaşıma geçişi de bu şekilde olmuştur. Geçmişte hata ve birey odaklı, hatayı arayan bireyi cezalandıran bir denetim yaklaşımı hâkim iken günümüzde süreç odaklı yönetime katılımı sağlayan ve yol gösteren bir yaklaşım hâkimdir. Denetim yaklaşımında ortaya çıkan bu değeriklikle de iç denetim faaliyeti danışmanlık ve güvence hizmeti veren bir faaliyet haline gelmiştir.

Geçmişte Türkiye’de iç denetimde reaktif bir denetim geleneği söz konusu iken günümüzde proaktif bir denetim geleneği söz konusudur. Hatta şimdilerde iç denetim risk odaklı olarak yapılmaktadır. Ayrıca

iç denetim faaliyetlerine yön veren “ Uluslararası İç Denetim Mesleki Uygulama Standartları ” da mevcuttur. Ülkemizde iç denetim uzmanlığı ile ilgili olarak bir unvan sertifikasyonu sistemi de vardır. Uluslararası anlamda da geçerli olan unvan (CIA-Sertifikalı İç Denetçi, CISA-Sertifikalı Bilgi Sistemleri Denetçisi, CCSA-Uluslararası Kontrol Özdeğerlendirme Uzmanı, CFSA-Uluslararası Mali Hizmetler Denetçisi, CGAP-Uluslararası Kamu Denetçisi) sertifikalarının kazanılmasına yönelik sınavlar 2000 yılından bu yana Türkiye İç Denetim Enstitüsü tarafından yapılmaktadır.

KOBİ’ler, 21.yy.’da işletmelerin kurumsallaşması açısından bir gereklilik olan iç denetim faaliyetlerine günümüze kadar hep uzak kalmışlardır. Girişimci yapıya sahip olan KOBİ’ler, patron işletmenin her şeyidir ve kontrolü de denetimi de kendisi yapar anlayışı ile hareket etmişlerdir. Ancak artık işletmelerdeki tüm süreçlerin denetlendiği bu süreçlerle ilgili kontrol sisteminin olduğu yeni bir dönem yaşanmaktadır. İşletmeler hangi ölçekte olursa olsun (ister KOBİ, ister büyük işletme) bu yeni koşullar hepsi için geçerlidir. Aslında son yıllarda dünyada yaşanan şirket skandallarının temelinde de kontrol boşlukları yatmaktadır. Katılımcılar tarafından KOBİ’ler için son derece önemli olduğu vurgusu yapılan iç denetim faaliyetinin, başarıyla uygulanabilmesi için iki alternatif mevcuttur. Bunlar;

- iç denetim konusunda uzman kişilerin istihdam edilmesi ya da
- dış kaynak kullanımıdır.

KOBİ’lerin kendi ölçeklerine uygun olan alternatifini seçmeleri gerekir. Ancak uygulamalar göstermektedir ki, işletme içinde uzman kişilerin istihdam edilmesinde çok verimli sonuçlar alınamamaktadır. Uzman kişiler, istihdamlarından belirli bir süre geçtikten sonra bağımsızlık ve objektivitelerini yitirmeye başlamakta, hiyerarşi problemleri ortaya çıkabilmekte veya kurumsal miyopluk durumuna düşebilmektedirler. Bu nedenlerle dış kaynak kullanımı daha akıllıca bir seçenek olabilir. Ancak her şeyden önce gerek kurumsal yönetim

mimarisinin oluşturulması, gerek iç kontrol sisteminin kurulması ve gerekse iç denetim faaliyetinin ona göre yapılandırılması için bu işin mimarları ve mühendisleri olarak nitelendirilebilecek danışmanlardan yararlanılması gerekir. Hatta onların görüş ve önerileri çerçevesinde, nitelikli insan kaynağı yatırımı veya dış kaynak kullanımı alternatiflerinden biri seçilmelidir.

Basel II Sermaye Yeterliliği Uzlaşısı konusunda düzenlenen bilgilendirme ve eğitim toplantıları sırasında; iç denetimin KOBİ'ler açısından ne denli önemli olduğu konusuna da ayrıca yer verilip, özellikle de derecelendirme notu üzerindeki etkileri açıklanmalıdır. İç denetim konusunda farkındalık yaratma ve bilgilendirme konusunda **Türkiye İç Denetim Enstitüsü'nün yardım ve destek** talep edilebilir.

➤ **Risk yönetimi:** Günümüz iş dünyasında küreselleşme, artan rekabet ve hızlı teknolojik gelişmeler gibi nedenlerle risk kavramı çeşitlenmiş, karmaşıklaşmış ve zor bir hal almıştır. Politik ve ekonomik belirsizlikler küreselleşen ekonomilerde birçok riski (faiz oranı, döviz kuru, fiyatlama gibi) bünyesinde barındırmakta ve bu durum sağlıklı karar alınmasını zorlaştırmaktadır. Risk – kazanç dengesinin düzgün bir şekilde kurulamadığı bu ortamların da kurumlar üzerinde yok edici etkisi (son zamanlarda yaşanan birçok olumsuz örneklerde görüldüğü gibi) olabilmektedir. İşletmelerde kurumsal sağlığın ve kurumsal varlığın sürdürülebilirliğinin teminatı olan kurumsal yönetim de kritik başarı faktörlerinden önemli bir tanesi de risk yönetimidir. Kurumsal yönetim uygulamalarının etkinliğinde risk yönetimi uygulamalarının varlığı doğal ve zaruri bir sonuçtur. Risk yönetimi, işletmelerin karşı karşıya oldukları risklerin (iş riski, finansal risk gibi) tanımlanmasını, belirlenmesini, ölçülmesini ve bunların sonrasında yönetim tarafından gerekli aksiyonların alınmasını sağlayan sistematik bir süreçtir.

Kurumsal yönetim açısından bu denli önemli olan risk yönetimi, derecelendirme faaliyetleri sırasında da ilgili kurumlar tarafından göz

önünde bulundurulacaktır. Tüm bunların bilincinde olması gereken KOBİ'ler faaliyetlerinin kapsamı ve yapısıyla uyumlu etkin bir risk kontrol ve yönetim sistemine sahip olmaları gerekir. Ülkemizde düzenleyici otoritelerin özenle üzerinde durduğu risk odaklı bir finans sektörü yapılanması söz konusu iken KOBİ'leri bu oluşumdan soyutlayamayız. KOBİ'lerdeki **“ben yaptım oldu - hiç bir şey olmaz” yaklaşımının tarihe karışması** gerekmektedir. KOBİ'lerin bugüne kadar sağlamış oldukları girişimci başarılar “artı” olarak hanelerine yazılmalı ve o başarıların sürekliliğinin sağlanması için risk yönetim anlayışı ve kültürüne sahip olmaları gerekir. Risk yönetim kültürü ve anlayışının oluşması ve yaygınlaşması kolay değildir ve çok uzun zaman ve çaba gerektirmektedir. İyi bir risk yönetimi bu konuda uzmanlaşmayı ve bunun içinde nitelikli insan kaynağına (özellikle muhasebe ve finans alanlarında) yatırım yapılmasını gerekli kılmaktadır.

2.7. KOBİ Veri Envanteri

Basel II Sermaye Yeterliliği Uzlaşısı'na geçiş sürecinde KOBİ'lere yönelik olarak katılımcılar tarafından getirilen önerilerden önemli bir tanesi, KOBİ'lere yönelik olarak bir **veri envanterinin en kısa zamanda oluşturulması** gerektiğidir. KOBİ'lerin Basel II Sermaye Yeterliliği Uzlaşısı'nın öngördüğü yapılanmaya uygun hale getirilebilmesi ve mevcut durumla olması gereken durum arasındaki farkların görülebilmesi açısından bir veri envanterinin muhakkak surette oluşturulması gerekir. Veri envanterinin oluşturulmasıyla ortaya çıkacak olan tablo (birebir ölçekte olamasa bile), daha sonra yapılacak olan çeşitli çalışmalara yol gösterebilecektir. Ayrıca KOBİ'ler açısından gerekli olan bir iyileştirme haritasının hazırlanmasına da yardımcı olacaktır.

Veri envanteri çalışması TOBB, KOSGEB veya TOSYÖV gibi sektör kuruluşları öncülüğünde ve desteğinde, üniversitelerle işbirliği platformu oluşturularak yapılabilir. Araştırmalara pilot bölgeler olarak seçilecek organize sanayi bölgelerinden başlanabilir ve daha sonra

araştırma kapsamı genişletilebilir. Her yönüyle değerli kabul edilebilecek böyle bir araştırmayı finanse edecek fonların bulunmasında da fazlaca bir güçlükle karşılaşılması düşünölmemektedir.

KOSGEB'in bu konuyla ilgili olarak 2004 yılında başlatmış olduğu ve hali hazırda devam eden bir çalışması söz konusudur. Anket yöntemi ile KOBİ'lerden veri sağlanmaya çalışılan bu araştırma sayesinde 58.000 civarında KOBİ'ye ulaşılmıştır. Elde edilen verilerle bir KOBİ veri tabanı oluşturulmuş olup, sonuçları il bazında KOSGEB web sitesinde açıklanmaktadır. Bu araştırma, KOBİ veri envanteri oluşturulması açısından başlangıçta elde bulunan veriler olarak son derece önemlidir. Araştırma kapsamında uygulanan anketin bir takım eksiklikleri olup, tamamlanması gerekmektedir. Anket uygulamasından sağlıklı sonuçlar alınabilmesi için bu eksikliklerin gözden geçirilerek giderilmesi gerekir.

KOBİ veri envanterinin oluşturulması amacıyla başka bir alternatif olarak; TOBB ve KOSGEB'in ortaklaşa yapacakları bir çalışma ile bu anketi yeniden planlayıp (Basel II Sermaye Yeterliliği Uzlaşısı'na yönelik veri sağlayacak konuların da dahil edilmesiyle) daha sağlıklı bir şekilde uygulamaları sunulabilir. Yapılacak böyle bir araştırmada tüm KOBİ'lere ulaşılmaya çalışılması ve anketin dönem dönem güncellenmesi gerekir. Elde edilen verilerin aynı baza dayandırılarak değerlendirilebilmesi açısından güncelleme son derece önemlidir.

KOBİ veri envanterinin sağlıklı bir şekilde oluşturulmasında, ölkemizin önemli bir sorunu ve gerçeği olan kayıtdışılığın da dikkate alınması gerekir. Ölkemizdeki KOBİ'lerin %65'inin kayıtdışı olduğunun söylendiği bir ekonomik ortamda, toplanan veriler KOBİ'lerin sadece küçük bir kısmını ya da kayıt altındaki kısmını temsil edecektir. Gerçek bütönlüğü yakalayabilmek için kayıt dışı olanların, belirlenebilecek uygun bir yolla, araştırma kapsamına dahil edilmesi gereklidir.

2.8. Alternatif Finansman Kaynakları

Ülkemizdeki KOBİ'lerin faaliyetleri sırasında karşılaştıkları pek çok sorunlar (pazarlama, üretim ve teknoloji, yönetim ve finansman gibi) vardır. Ancak bu sorunlar arasında “ finansman sorunu ” birinci sırayı almaktadır. Finansman sorunu pek çok nedenden kaynaklanmakla birlikte, KOBİ'lerin kuruluş aşamasında başlamakta ve faaliyetleri süresince çeşitli şekillerde devam etmektedir. Bu durum ekonominin dinamik ve sürükleyici gücü olan KOBİ'leri olumsuz şekilde etkilemektedir. KOBİ'lerin varlıklarını sürdürmeleri ve büyümeleri yolundaki en önemli engel kısıtlı finans imkânlarıdır.

KOBİ'lerin finansman kaynakları kapsamında banka kredilerinden faydalanma oranları, gerek geçmişte ülkemiz ekonomisinde yaşanan sorunlar gerekse KOBİ'lerin kendilerine özgü bazı koşullarından dolayı oldukça düşük düzeyde kalmıştır. Bu oran 2003 yılı itibariyle %6-8 civarında olmakla birlikte son birkaç içinde bir miktar artış göstermiştir. Son yıllarda bankaların müşteri portföylerinde KOBİ'ler daha önemli bir yer tutmaya başlamış ve onlara yönelik özel ürünler geliştirilmiştir. Ancak buna rağmen; KOBİ'lerin ülke ekonomisindeki yeri ve önemi dikkate alındığında, oran hala çok düşük düzeydedir. KOBİ'lerin toplam krediler içindeki payının hali hazırda çok düşük düzeyde olması ve orta vadede Basel II Sermaye Yeterliliği Uzlaşısı'nın zorlayıcı faktörleri göz önünde tutulduğunda KOBİ'ler için alternatif finansman kaynaklarının (iş melekleri, dış yatırımcılarla tam ve kısmi ortaklık oluşturma, KOBİ Borsası gibi) yaratılması ve mevcut olanların (Girişim Sermayesi, Finansal Kiralama, Factoring, Kamu destekleri gibi) da etkinliğinin gözden geçirilmesi şimdiye kadar olduğundan çok daha önemli hale gelmiştir.

Alternatif finansman kaynakları kapsamında değerlendirilebilecek olan **iş melekleri (business angels)**, Avrupa ve Amerika'da gittikçe popüler hale gelmekte olan bir sistemdir. İş melekleri, yüksek risk ve yüksek büyüme potansiyeli içeren firmalara kuruluşlarının çok erken bir döneminde yatırım yapan bireysel sermaye yatırımcılarıdır. İş

melekleri, servet sahibi olmalarının yanı sıra genellikle başarılı girişimcilerdir ve yatırım yaptıkları firmalarda iş konusunda sürekli danışmanlık yaparak ve yol göstererek değer yaratmaya çalışırlar. İş adamları ile iş meleklerinin eşleştirilmesinde özel veya kısmi-kamusal kuruluşlardan oluşan iş melekleri ağıları mevcuttur ve Avrupa ülkelerinde (bir kısmı ücretsiz hizmet vermektedir) oldukça yaygındır. AB'ne uyum sürecinde ülkemizdeki KOBİ'lerin finansman kaynaklarına erişim sorunlarının çözümünde katkısı olacağı düşünülen iş melekleri mekanizmasına ilişkin düzenlemelerin ülkemiz koşullarına uyarlanarak yapılmasında fayda vardır. Böylece KOBİ'lerde girişimcilik ve yenilikçilik de teşvik edilmiş olur.

KOBİ'ler için alternatif finansman kaynakları kapsamında çok yakın gelecekte yer alacak olan ve kamuoyunda “ **KOBİ Borsası** ” olarak nitelendirilen “ **Gelişen İşletmeler Piyasası A.Ş. (GİP)** ” nin devam eden teknik alt yapı çalışmalarının bir an önce tamamlanarak şirketin işler hale getirilmesi gerekir. Gelişen İşletmeler Piyasası A.Ş., Aralık 2005 sonunda SPK'nın onayı ile kurulmuştur. Organizasyon yapısı ve faaliyetleri anlamında NASDAQ modeli örnek alınarak kurulan ve 2006 yılı içinde işlerlik kazandırılması planlanan GİP, KOBİ'lerin sermaye piyasalarından fon temin etmelerine imkan sağlayacaktır. KOBİ Borsası İMKB'ye göre daha hafif kotasyon şartları ile elektronik işlem platformu üzerinde faaliyet gösterecektir. KOBİ Borsası; gelişme ve büyüme potansiyeline sahip, özellikle anadoluda bulunan ve İMKB ölçeğine göre küçük kalan KOBİ'lerin özkaynak açısından sermaye piyasası enstrümanlarından yararlanma imkânını doğuracaktır. KOBİ'ler için borsada işlem görmek, diğer finansman kaynakları ile kıyaslandığında en ucuz kaynak (faiz ve anapara geri ödeme maliyeti olmayan) sağlama anlamına gelecektir.

Gelecekte KOBİ'lerin sermaye piyasasında yerlerini alma isteklerinin; onların kurumsallaşmaya yönelik adım atmaları, ekonomiye yeni kaynaklar yaratılması ve kayıtdışı ekonomi ile mücadele (sermaye piyasalarının şeffaf mali yapıyı zorunlu kılması nedeniyle) konularında önemli katkısı olacağı söylenebilir. Bu da

dolaylı olarak Basel II Sermaye Yeterliliği Uzlaşısı normlarına uyumu kolaylaştıracaktır.

KOBİ'ler için mevcut finansman kaynakları arasında bulunan **Girişim sermayesi** sisteminin etkin ve amaca uygun bir şekilde işlerliğinin kazandırılması yararlı olacaktır. ABD, Avrupa (özellikle İngiltere en gelişmiş ve köklü uygulamalara sahip ülkedir), Japonya ve Uzakdoğu'da çok iyi işleyen bir sistem olan girişim sermayesi, ülkemizde tam anlamıyla işlerlik kazanmamış ve yaygınlaştıramamıştır. Ülkemizde 1993 yılından bu yana ancak 10 kadar girişim sermayesi şirketi kurulmuştur ve bunlardan sadece iki tanesi borsada işlem görmektedir. Ülkemizde girişim sermayesi sisteminin istediği ekonomik koşullar (enflasyonist belirsizliğin ve sermaye sıkıntısının olmaması, kar marjlarının düşük olması gibi) şimdiye kadar pek oluşmamış ve arz/talep de pek karşı karşıya gelememiştir. Girişim sermayesi şirketlerinin projeler için belirledikleri limitleri yüksek tutmaları, küçük projelerle ilgilenmemeleri, portföylerinin oldukça düşük bir kısmını girişim sermayesi yatırımlarına ayırmaları, düşünülmesi ve tartışılması gereken bir diğer konudur. Ancak buradan, uygun projelerin üretilmediği yönünde de bir sonuç çıkarmak da mümkündür. Girişim sermayesi, dinamik, yaratıcı, finansman gücü yeterli olamayan her aşamadaki girişimcilerin desteklenmesi açısından iyi bir modeldir. Bu modelin etkin bir şekilde işlerlik kazanması durumunda ülkemiz ekonomisine önemli yararlar sağlayacağı söylenebilir.

2.9. Kayıtdışı Ekonomi

Basel II Sermaye Yeterliliği Uzlaşısı'na geçiş sürecinde KOBİ'lere yönelik olarak katılımcıların önemle üzerinde durdukları önerilerden biri; KOBİ'lerin kayıtdışı ekonomik faaliyetlerinin kayıt altına alınması ve şeffaflığın sağlanması gerektiğidir. Kayıt dışı ekonomik faaliyetler ve şeffaflıktan uzaklık, KOBİ'lerin verimli ve sağlıklı bir kredilendirme süreci geçirmelerini zorlaştırmaktadır. KOBİ'lerin şeffaflıktan uzak olmaları ve güvenilir kayıtlara sahip

bulunmamaları, kredilendirilme sürecinde ortaya çıkan engellerin en önemlilerindendir. KOBİ'lerin sağlıklı bir derecelendirme ve doğru fiyatlandırılmış bir kredilendirme sürecine tabi olmaları, faaliyetlerinin kayıt içine alınmasına ve bu kayıtların da gerektiği şekilde (doğru, eksiksiz ve zamanında) ilgili kuruluşlarla (derecelendirme kuruluşları ve bankalar) paylaşılmasına bağlıdır. Kayıt dışı işlemler, derecelendirme faaliyetleri sırasında yaşanabilecek zorlukların da başında gelmektedir.

Kayıtdışı ekonomik faaliyetlerin oldukça yüksek oranda olduğu ekonomik sistemimizde, KOBİ'lerin faaliyetlerini kayıt altına almaları onların bir evrim geçirmesi olarak yorumlanabilir. Çünkü ülkemizde KOBİ'leri kayıt dışı ekonominin içine iten ve onlar tarafından haklı gerekçeler olarak da görülen pek çok neden (vergi oranlarının çok yüksek olması, vergi yükü dağılımındaki adaletsizlik, 1970'li yıllardan bu yana yaşanan yüksek oranlı enflasyon gibi) vardır ve bu nedenlerin çoğu da geçerliliğini hala devam ettirmektedir. KOBİ'ler, klasik ekonomide geçerli kabul edilebilecek bir kural (kayıt dışı olmanın getirdiği avantaj ile kayıt altına girmenin maliyetinin kıyaslanması ve neticeye göre hareket edilmesi) çerçevesinde sürekli olarak bir çıkar hesabı yapmaktadır. Bu çıkar hesabı neticesi (kamu otoriteleri tarafından çeşitli tahmin yöntemleri kullanılarak bulunan çok yüksek kayıt dışılık oranları da göstermektedir ki) çoğunlukla kayıtdışı olmaktan yana çıkmaktadır. KOBİ'lerin bu çıkar hesabından bir anda vazgeçmeleri beklenemez. Bu, çok iyimser bir beklenti olur ve bu beklentinin gerçekleşmesi de çok kolay değildir. **Kayıt dışılıktan kayıt altına girilmesi, kademeli olarak gerçekleştirilebilecek bir süreçtir** ve bu kademeli geçişi sağlayabilecek bir modelin hayata geçirilmesi gerekir. Ayrıca şeffaflıkta KOBİ'leri zorunlu tutmakla sağlanabilecek bir olgu değildir. Şeffaflık, zorunlu olmaktan öte bir kültürdür ve bu kültürün yerleşmesi ve gelişmesi reel sektör ve mali sektör temsilcilerinin buna inanmaları ve benimsemeleri ile olabilecektir.

KOBİ'lerin kayıt altına alınması sorunun çözümünde, KOBİ'lerin istekli olup adımlar atmaları kadar kamu ve düzenleyici otoritelerin katkıları da çok önemlidir. Kayıtdışı faaliyetlerin önlenmesi hususunda kamu ve düzenleyici otoritelere önemli görevler (vergi mevzuatı reformu ile adil ve etkin bir vergi sisteminin oluşturulması, vergi oranlarının düşürülmesi, teşvik alanlarının artırılması gibi) düşmektedir. Ayrıca sektör kuruluşları (TOSYÖV, TOBB KOSGEB gibi) nın da KOBİ'ler ve devlet arasındaki sorunun çözümüne yönelik ciddi faaliyetleri olabilir. Sektör kuruluşları, KOBİ'ler ve devlet arasında bir nevi arabuluculuk görevi üstlenip, yapıcı ve çözüm üretici olabilirler. Hali hazırda TBMM' inde 20 milletvekilinden oluşan bir KOBİ Çalışma Grubu olan TOSYÖV, kayıtdışı ekonominin önlenmesi yolunda önemli sayılabilecek bir adım olan vergi mevzuatı reform çalışmalarının yapılabilmesi için TBMM' inde daha etkin olabilir.

Basel II Sermaye Yeterliliği Uzlaşısı'nın gerekleri çerçevesinde kayıtdışı faaliyetler kayıt alınmaz ise ya da ilk etapta asgariye indirilemez ise bankaların üstendikleri risklerin çoğunun kayıtdışında kalması ve ölçülememesi durumu ortaya çıkar. Bankalar da ölçemedikleri riskleri almak istemeyecekler ya da yüksek fiyatlar ile alacaklardır. Bu da fonlanma konusunda KOBİ'leri ve dolayısıyla ekonomiyi olumsuz yönde etkileyecektir. Ayrıca KOBİ'lerin yurtdışındaki KOBİ'lerle ortak projeler gerçekleştirip yatırımlar yapabilmesi anlamında da ekonominin kayıt altına alınması oldukça önemlidir.

2.10. KOBİ Stratejisi ve Yol Haritası

Ülkemizin kalkınması ve dünya piyasaları ile bütünleşmesi sürecinde KOBİ'lerin yeri ve önemi yadsınamayacak kadar büyüktür. Ülkemizin gerek sosyal gerekse ekonomik dokusunda önemli bir yer işgal eden KOBİ'lerin; günümüz bilgi ve teknoloji çağında, ileri teknolojileri kullanan, kalite bilinciyle mal ve hizmet üreten ve rekabet gücü yüksek kuruluşlar haline gelmeleri gerekmektedir.

KOBİ'ler için öngörülen bu yapısal değişimin sağlıklı bir şekilde gerçekleştirilmesi için “ **KOBİ Stratejisi ve Yol Haritası** ” nın **belirlenmesi ve işlerliğinin kazandırılması** gerekmektedir. Ülkemizde şimdiye kadar birçok kesim tarafından KOBİ'lere yönelik olarak strateji belirleme çalışmaları yapılmıştır. Ancak yakın zaman içinde, AB Katılım Ortaklığı Belgesi'nde de taahhüt edildiği şekilde Yüksek Planlama Kurulu kararı ile Devlet Planlama Teşkilatı tarafından uygulanmak üzere Ocak 2004 tarihinde “ **KOBİ Stratejisi ve Eylem Planı** ” yayınlanmış ve “ **8. Beş Yıllık Kalkınma Planı** ” **kapsamına alınarak deklare edilmiştir.** KOBİ'ler için ulusal bir yol haritası belirleyen bu planın uygulanması, izlenmesi ve sonuçlarının değerlendirilmesi amacıyla geniş katılımlı bir “ **KOBİ Danışma Kurulu** ” oluşturulması kararı alınmış olmasına rağmen henüz bu kurul oluşturulamamıştır. Bu planın işlerlik kazanmasında çok önemli yeri olan bu kurulun daha da geç kalınmaksızın oluşturulması gerekmektedir.

Türkiye'nin kalkınma sürecinin kilit yapı taşları olan KOBİ'lerde yapısal dönüşüm, gerek AB normlarına uyum sağlanması gerekse 2008 yılında ülkemizde uygulanmaya başlayacak olan Basel II Sermaye Yeterliliği Uzlaşısı'nın gereklerinin yerine getirilmesi açısından kaçınılmaz bir zorunluluktur. KOBİ'ler ile kamu ve düzenleyici otoritelerin bu zorunluluğun bilincinde olmaları ve ona göre hareket etmeleri gerekmektedir.

SONUÇ

2007 yılında yürürlüğe girmesi planlanan ve uluslararası bankacılık sisteminin sağlıklı işleyişine yönelik düzenlemeler bütünü olan Basel II Sermaye Yeterliliği Uzlaşısı başta Türk bankacılık sistemi olmak üzere, kamu otoritesi ve reel sektörü önemli düzeyde etkileyecektir. Basel II Sermaye Yeterliliği Uzlaşısı'nın reel sektörün çok önemli bir kısmını temsil eden KOBİ'lere etkilerini konu alan bu ekonomi formunda, katılımcılar tarafından sonuç mahiyetinde sunulan görüşleri aşağıdaki şekilde özetlemek mümkündür.

➤ Bankacılık sektörü ve KOBİ'ler arasındaki ilişkilere radikal değişiklikler getirecek olan Basel II Sermaye Yeterliliği Uzlaşısı'na ilgili kesimlerce zamanında hazır olunabilmesi için **proaktif davranılarak** nerede eksikliklerin ve zayıf yönlerin bulunduğu doğru analiz edilmeli ve uyum planları hazırlanmalıdır.

➤ Basel II Sermaye Yeterliliği Uzlaşısı, orta ve uzun vadede ülkemiz açısından daha sağlam ve daha etkin bankacılık sistemi için sunulmuş **bir fırsat olarak** görülmelidir. Asla bir engel olarak görülmemelidir. Ayrıca ilgili tüm kurumlarımız Basel II Sermaye Yeterliliği Uzlaşısı'nın, kendilerini geliştirme ve düzenleme olanağı yarattığı bilinciyle hareket edip ona göre çalışmalarına yön vermeleri gerekir.

➤ Basel II Sermaye Yeterliliği Uzlaşısı ile gelecek olan **değişime ayak uydurmanın KOBİ'ler için yaşamsal derecede önem taşıdığı** görülmektedir. Değişime uyum sağlayamayan ve değişimi yönetemeyen KOBİ'lerin kredi maliyetlerinin artacağı ve ileriye yönelik planlar yapmalarının zorlaşacağı söylenebilir. KOBİ'lerin mevcut durumu sürekli olarak sorgulaması, geleceğe yönelik tahminler ve öngörülerde bulunması ve değişen iş dünyası trendlerini yakalamaya yönelik adım atması gerekmektedir.

➤ Basel II Sermaye Yeterliliği Uzlaşısı **kolektif çaba sürecidir**. Sadece belirli kurumları ilgilendiren bir süreç değil, dolaylı ya da dolaysız olarak birçok kesimi ilgilendiren bir süreçtir. İlgili tüm kesimlerin (bankalar, KOBİ'ler, düzenleyici ve denetleyici otoriteler, sektör kuruluşları, danışmanlık firmaları gibi) taşın altına parmağını koyması gerekmektedir. İlgili kesimlerden birinin üzerine düşeni tam olarak yapmaması, isteksiz veya çekimser davranması tüm kesimlerin performansını etkileyecektir. “ **Bir zincir en zayıf halkası kadar güçlüdür** ” anlayışını benimsersek, bu zincirin tüm halkalarının aynı güçte olması gerektiği sonucuna varırız.

➤ Basel II Sermaye Yeterliliği Uzlaşısı'na uyum sürecinde reel sektör, bankalar ve düzenleyici ve denetleyici otoriteler arasında **sağlıklı bir veri akışının olması** son derece önemlidir.

➤ Basel II Sermaye Yeterliliği Uzlaşısı **öğrenme ve değişim sürecidir**. İlgili tüm kurum ve kuruluşların kurumsallaşması açısından ciddi bir öğrenme ve değişim sürecidir. Öğrenme ve değişim sürecinin, bir geçiş ve uyum maliyeti söz konusudur. Geçiş ve uyum maliyetinin minimize edilmesi ilgili kurum ve kuruluşların süreci yönetmedeki başarılarına bağlıdır. Bu başarı da her kesimin üzerine düşen görevleri zamanında ve eksiz bir şekilde yerine getirmesiyle sağlanabilir.

➤ Tüm iş dünyası ve KOBİ'ler için yeni bir dönem açacak ve birçok yükümlülükler getirecek olan Basel II Sermaye Yeterliliği Uzlaşısı'nın ilgili kesimlerce **doğru anlaşılması ve yorumlanmasında büyük yarar** bulunmaktadır. Basel II Sermaye Yeterliliği Uzlaşısı'nın sadece finansal bir düzenleme olmayıp, istikrarlı bir büyüme, kurumsallaşma ve kalıcı olma yolunda çok önemli bir fırsat penceresi olduğu, iyi anlatılmalı ve anlaşılmalıdır. Geri dönüşü olmayan bu yolda finans ve bankacılık sektörü açısından da artık birçok şey eskisi gibi olmayacaktır.

➤ Basel II Sermaye Yeterliliği Uzlaşısı, **rekabet avantajı yaratacak bir süreçtir**. İlgili kesimlerin Basel II Sermaye Yeterliliği Uzlaşısı'nı kendilerine rehber olarak alıp, yeterli uyumu göstermeleri durumunda, bunun dışında kalanlara karşı bir rekabet avantajı sağlayacakları kesindir. Rekabette bir adım öne çıkma fırsatı yakalanmış olacaklardır. Bu nedenden dolayı **Basel II Sermaye Yeterliliği Uzlaşısı'ndan korkulmamalı, geç kalınmaktan korkulmalıdır**.

➤ Basel II Sermaye Yeterliliği Uzlaşısı, yeni sürece henüz hazır olamayan KOBİ'leri **başlangıçta olumsuz etkileyecektir**. Ancak sürece uyum sağlandıkça da etkiler olumluya dönecektir. Kayıtdışılığın oldukça fazla olduğu ekonomik sistemimizde uyum sürecinin zaman alacağı da akıllardan çıkarılmamalıdır.

